

Gárdonyi Géza

A bor

Falusi történet 3 felvonásban

SZEMÉLYEK:

Baracs Imre

Baracs Matyi, Imrének az öccse

Jancsi, Imrének a kisleánya

Baracsné Szunyog Juli, Imrének a felesége

Özv. Szunyogné, Julinak az anyja

Szunyog Rozi, Julinak az unokahuga

Pákozdi Mihály, Julinak a nagybátyja

Eszter, özvegyasszony, Baracsék szomszédja

Göre Gábor, bíró

Göre Gáborné

Durbints Pál, esküdt

Kátsa

Bige

Tepsi

Ceglédi Pál, kovács és állatorvos

Zsuzsi, Eszternek a cselédje

Egy fiú

Kocsis

Kisbíró

Nép, főképpen asszonyok és gyermekek.

Történik két faluban:

az első és második felvonás Lepénden,
a harmadik felvonás a szomszéd faluban.

Idő: nyár utóljaja.

Először játszották Budapesten

a Nemzeti Színházban 1901 március 29-én

ezzel a szereposztással:

Baracs	Gyenes László
Baracsné	Cs. Alszegi Irma
Mihály	Gabányi Arpád
Szunyogné	Györgyné
Rozi	Ligeti Juliska
Baracs Matyi	Rózsahegyi Kálmán
Göre Gábor	Ujházi Ede
Durbints	Vizvári Gyula
Eszter	K. Gerő Lina
Göréné	Vizváriné
Ceglédi	Latabár
Kátsa	Zilahy Gyula
Kisbíró	Paulay Ede

FIGYELMEZTETŐ.

*A szónak is csak annyiban van értéke, amennyiben az is cselekvés.
Tehát szóból kell a legkevesebb.*

ELSŐ FELVONÁS.

(Parasztudvar. Az udvar közepén eperfa. Eperfa alatt ócska kis asztal s mellette két szalmaszék. Az udvar háttérében disznóól áll, amelynek a felső része baromfiketrec. Az udvar bal-szögletén gémes kút. A háttérben utcai kerítés, nagykapu és kiskapu. A kerítésen túl utca és a falu túlsó házsora. Alföldi táj. Az udvar jobboldalán náddal födött ház. A ház közepén a pitarajtó. A ház udvar felőli oldalán három kis parasztablak. Az eresz alatt az előtérben szalmadikó. Az udvar és a ház tiszta. Balfelől a szomszéd telekből látszik egy rész: hordódongákból összeállított régi kerítés, amelyet középen bodzabokor szakít meg. A kerítésen belől az is olyan ház, mint a jobboldali.)

CEGLÉDI, ESZTER, JULI, JANCSI, SZUNYOGNÉ, ROZI, később EGY FIU.

(A bal udvaron: Ceglédi Eszterrel. Harmincöt éves, körszakálas ember, szennyes kovácsruhában, de bőrkötény nélkül. Keze nagy és kormos. Jobbkezében bot és harapófogó. Mindig virzsiniát szí. - Eszter csinosan öltözött fiatal menyecske. A fején fekete seyemkendő.)

(A jobb udvaron vagyis a színen: Juli szintén fiatal asszony fakó indigókék szoknyában. A lábán fekete bőrpapucs. A fején hátrakötött veres vagy sárga, vagy baboskék kendő. Szóval: dologi ruha. Jancsi hatéves gyermek, mezitláb, ingben és térdig érő gatyában. Az ing mellén fekete szeder foltjai. A fején szalmakalap. - Szunyogné öregasszony, szintén dologhoz való vasalatlan ruhában. A fején hátrakötött fekete kendő, amely alól ősz haja kilátszik. Az egész első fölvonás alatt a konyhában foglalatoskodik: dagaszt és süt. A konyhából ki-kifordul az udvarra. - Rozi tizenhat éves jérce-leány, rövid dologi ruhában, mezitláb vagy papucsban. Mesz. Később ő is a házban dolgozik.)

CEGLÉDI: Hát a tehennek nincs baja lelköm, effelől alhatik. Nem rontotta ezt mög sönki, csak éppen, hogy möghült. Marhába is csakúgy beleesik a köhögés, mint az embörbe, csakúgy mögggyógyul, mint az embör. Csak arra vigyázzon lelköm, hogy poros ne lögyön a jászol, vagy hogy poros takarmányt ne adjanak neki. Nno! Hát húsz krajcárt fizet lelköm. *(A tenyerét tartja.)*

JULI *(Jancsinak a ruhájáról veri a port; a kalapját igazítja, aztán kézen fogja, és amint Ceglédi megindul Eszterrel a kapu felé, a maga udvarán kíséri őket.)*

ESZTER: *(Fizet.)* Igaz, hogy házasodik?

CEGLÉDI: Én? Ki beszél ilyen bolondokat?

ESZTER: Hallottam valahol.

CEGLÉDI: Hiszen házasodni házasodok én már tíz esztendeje, csak még mönyasszony nincsen.

ESZTER: Hát nincs elég lány a faluba?

CEGLÉDI: Kúdusok! Kúdus-tarisznyát akaszszak-e az én pízös-tarisznyám mellé? A bibliába is av van, hogy a sovány tehenet nem jó a kövérhő eresztetni. De mit házasít éngöm Eszter asszony, hiszen maga is csakúgy páratlankodik a világba, mint én. *(Hizelgőn.)* Hogy nincs szöme ezőknek az idevaló legényöknek!

ESZTER: Vóna azoknak, de én nem akarok. Ma jött ki a törvény, hogy az uram rám hagyta mindönit.

CEGLÉDI: Mind az ötven hódat? *(Érdeklődő szemmel várja a feleletet.)*

ESZTER: Mind bizony.

CEGLÉDI: Hiszen maga akkor gazdag asszony!

Egy fiú jön futva az utcán.

ESZTER: *(Az ujjával pattintva.)* Nem cserélök a papnéval se!

A FIU: *(A kerítésbe fogódzik. Ceglédihez.)* Majszter úr, tesszen már gyünni!

CEGLÉDI: *(Esztert tetszéssel végignézi. Magában.)* Kár, hogy paraszt.

ESZTER: Mit mond?

JULI: *(A fiát kézen vezeti.)* Tessön hozzánk is benézni, majszter úr!

A FIU: Édös apám nagyon kellódik!

CEGLÉDI: *(Eszterhez.)* Mégis jó, hogy elhítt lelköm. Annak a tehénnek a köhögésébe van valami reszelős. Egpár nap múlva mögen idenézök.

A FIU: *(Türelmetlenségében ugrál.)* Mán két foga fáj. Nem bíri.

CEGLÉDI: Csak erigy haza. Mondd, hogy már mögyök. Nálam a fogó is.

A FIU: *(El.)*

ESZTER: Akkor mégiscsak eladom.

CEGLÉDI: Ne adja el, világért se adja el. Kár lönne. Hónap eljövök és mégeccör mögvizsgáлом. Isten áldja mög! *(Julihoz belép a kiskapun.)* Tán itt is a tehén beteg?

ESZTER: *(A kerítésre támaszkodva néz a szomszédba és hallgatja a beszélgetést.)*

JULI: A fiamnak fáj a torkocskája.

CEGLÉDI: *(Jancsi állát érintve.)* A torkod fáj? Lássuk no: mutasd a nyelvedet. *(Csak állva vet a fiú nyelvére egy pillantást.)* Csakugyan a torka fáj. Neköm nem szabad emböört orvosolnom. *(Időnkint Eszterre néz.)*

JULI: Az orvos messze lakik. Tögye mög majszter uram!

CEGLÉDI: Ez nem az én dógom.

JULI: Segítsön rajtunk, az Isten áldja mög. Hiszen ha azt a nagy marhát meg tudja gyógyítani, az ilyen kicsi fiú...

CEGLÉDI: Jó, jó: hát hozasson timsót a bótbul és annak a levével gurgulázzák a torkát. Húsz krajcárt fizet lelköm.

JULI: Ezt már próbáltuk majszter úr, de a fiam nem tud gurgulázni. Lenyeli.

CEGLÉDI: Nem tud? Hát akkor vörös bort köll neki adni. Azt korgyogtassa vele mindön fertály-óraiba, de csak egy kanállal. *(A tenyerét tartja.)* Harminc krajcár.

JULI: *(A zsebéből kendőt von ki s annak csücskéből pénzt oldoz elő.)* Ezér a kis fiué, majszter úr! Hiszen, ha egy akkora állatot húsz krajcárért gyógyít, hogy kérhet ezér a kis gyermekér harmincat!

CEGLÉDI: No nézd, még drágálja! Hát ha az orvosho vinné! Az asztán nem húsz krajcár, se nem harminc, hanem egy forint; meg a recef, az is egy forint; a baj meg baj marad sokáig, hogy mentül tovább adózzanak rajta.

JULI: Itt van no. Ne haraguggyon. Nem nagy a baj, úgy-e lelköm majszter úr?

CEGLÉDI: Ma még nem. De csak fogadja mög a tanácsomat, elmúlik. *(Eszterhez.)* Az a tehén sehogyse tetszik neköm! Mentől tovább gondózkodok rajta, antul nagyobbnak látom a baját. Mert annak a baja alighanem az, amit orvosi nyelven úgy hínak: szekkerhetz tenstikor után oh foszfor parafineráde.

ESZTER: Jézus Mária! Eladom a mészárosnak.

CEGLÉDI: Ne adja el. Most még jókor van. Elejét állhatjuk. Este mögen idenézök és még-ögyször mögvizsgálom. Isten velök.

JULI: Majszter úr!

CEGLÉDI: No.

JULI: Ha az urammal találkozik, ne szóljon ám neki sömmit.

CEGLÉDI: Jó, jó.

JULI: A széltül is félti ezt a gyerököt.

CEGLÉDI: Jól van, jól. Isten velök. *(El.)*

SZUNYOGNÉ: Mért nem mondtad neki, hogy nincs vörös borunk?

JULI: Dehonnem, hogy egy hatossal mögen többet kérjön. *(Jancsihoz.)* Fáj-e még a torkod, édös kis madaram?

JANCSI: Csak mikor nyelök.

JULI: Ha apád kérdözi: mi bajod? mög ne mondd neki! Azt mondd, hogy álmos vagy. *(Szunyognéhoz.)* Honnan szörözzek vörös bort?

ESZTER: Még most se iszik az urad?¹

JULI: *(Félvállról.)* Az én uram? Még ha pisztolyt tartanál a mellnek, akkor se inna.

ESZTER: Hogyan löhet az, hogy ez az egy ember nem szereti a bort.

JULI: Nem szereti? Majd möghal érte annyira szereti.

ESZTER: És mégse iszik?

JULI: Nem tudnál vele lenyeletni egy csöppet se.

ESZTER: Ez boszorkányság!

SZUNYOGNÉ: Nem Mádiné rontotta-e mög ezt a gyerököt?

JULI: Má mé rontotta vóna!

ESZTER: Nem keresi azt a boszorkány, lelköm; csak ront, hogy rontson. Láttam én tegnap is, hogy itt hajladozott a kertünk alatt.

JULI: Ej, te mindig kitanálsz valamit. Neköm is fáj a torkom sokszor mikor kicsi vótam.

SZUNYOGNÉ: Te mégis mingyán mögijedsz.

JULI: Hát hogysisne: ha ez a gyerök beteg, mindnyájan betegök vagyunk.

Gyermekek futnak el az utcán balról jobbra.

¹ Ezt egykedvű, beszélgető hangon kell kérdezni, nem pedig olyan hangsúlylyal, mintha azt kérdezné: Hát holnap akasztják az uradat? - És a folytatás is csak csevegés.

ROZI: Mi az, gyerökök?

EGY FIU: Valami rabot hoztak a község házára.

Baracs jön.

BARACS: *(Balról jön. Harminc éves, szakáltalan, komoly ember. A nyaka rövid. Az arca piros. Gutaütésre predesztinált alak. A bajusza barna és lehajló. Keze nagy és barna. A vállán kaszát hoz. Öltözete: kendervászonból készült durva ing és gatyá; fakó lajbi, viseltes szűr, kopott lóbőr csizma. A szűr félig a vállán van, félig a kaszanyelén. A derekán madzagon lógó szaruban fenő s a kö mellett dohányzacskó. Szinehagyott kalapja mellett makrapipa. A vállán könnyű tarisznya. Kissé fáradtan ballag. A beszéde komoly s nyugodt).*

BARACS: *(Belép.)* Aggyisten! *(Rozihoz.)* No möggyüttetök?

JANCSI: *(Az apjához fut; megfogja hol az egyik kezét, hol a másikat, szóval a beszélgetések alatt körülötte söndörög.)*

ROZI: Itt vagyunk.

BARACS: Anyó is?

ROZI: Ő is!

BARACS: Mihály bácsi is?

ROZI: Ő majd csak hónap jön a búcsú sokkal. Hoztunk kalácsot is mög ürücombot.

BARACS: Köszönjük, lelköm. Nőttél mióta nem láttalak.

ROZI: Nőttem hát, mer székon állok.

JULI: *(E beszélgetés alatt annélkül, hogy megcsókolná az urát, leszedi róla a szűrt, meg elveszi a kaszát. Szerelmesen néz rá.)* Hamar végzött kend. De jó, hogy möggyütt. Nem került időm, hogy az adót elvihettem volna; pedig ma be köll fizetni.

BARACS: Az adót?

JULI: Azt ám.

BARACS: Ma?

JULI: Ma az utolsó nap.

BARACS: Hát mér nem gondótál vele? Nem jó így elhúzni.

JULI: Mindönki ma fizet.

BARACS: *(Engesztelően.)* Jó, jó, hiszen te jobban tudod.

JULI: *(Parancsoló hangon.)* Hát csak kapjon magára kend valami tiszta gúnyát, oszt ballagjon el. A pénzt már beletöttem a lajbi zsebébe. Vigyázzon kend, mert csupa korona meg rézpéz!

BARACS: *(Jancsihoz.)* No gyerök. Most vöttem ám el a rókátúl jó könyeret. Elszaladt volna vele, ha mög nem kapom a farkát. *(Kivesz a tarisznyából egy darab kenyeret.)* Mi bajod?

JULI: *(A gyermeket elfordítva.)* Álmos a lelköm. Annyit szaladgált ma, hogy nem is csoda. *(Rozinak átadja a szűrt meg a kaszát.)* Akaszd be csak lelköm! *(Folytatólag Baracsnak.)* Aztán hozhatna kend neköm egy pohár vörös bort. Talán van a kore smába.

BARACS: Bort?

JULI: Édösanyámnak a gyomra fáj.

BARACS: Hozhatok. Nem tudom ugyan, hogy tart-e a korcsmáros? Az én időmbe nem tartott. *(A konyhaajtó előtt.)* Jónapot édösanyánk. Isten hozta kentöket. *(Jancsit kézen vezetve, belép.)*

ESZTER: *(Rozihoz.)* Jó lönne annak a gyeröknek a torkát kővel mögkerekíteni. Csak köröszöt köll rá vetni lelköm baltafokkal, aztán azt mondani: „Főd anyám torkom fáj.” Akkor rá köll ütni baltafokkal a fődre, aztán meg körülkerekíteni kővel.

ROZI: Néköm is így gyógyították egyszer.

JULI: *(Baracshoz beszél.)* Mindegy: hozzon kend akárhonnan. Csak egy pohárra valót. Ha máshonnan nem, a bíró sógortúl.

BARACS: *(Jancsit az ölében hozva kilép.)* Hát gyere, feküdj le báránykám, feküdj ha álmos vagy. Hova akarsz: a szobába? az eresz alá? vagy a ház tetejére?

JANCSI: A szép szürre. A szép tulipánra.

BARACS: *(Julihoz.)* Hozd ki szivem az új szűrömet!

JULI: Hogysisne. Feküdjön az avétton. *(Bemegy.)*

BARACS: De ha azon van kedve. Ugyan ne rontsd el a kedvit. *(Bemegy.)*

Gyermekek jobbról balfelé futnak. Nehányan megállanak a kapunál.

ESZTER: Van annak más módja is... *(Az orvoslásnak.)*

EGY KISFIU: *(A kerítésen fölkapaszkodik.)* Matyi bácsi jön! Hallják-e?

ESZTER: Mit beszélsz?

FIU: Matyi bácsit hozták mög!

SZUNYOGNÉ: *(Összecsapja a kezét. Rikoltozva.)* Matyit? a mi Matyinkat? Jól láttad-e?

FIU: Ihol mán jönnek is!

SZUNYOGNÉ: *(A kapuhoz fut, aztán be házba.)* Matyi jön! Gyertök ki! Matyi jön!

JULI: *(Kifut a kapuhoz.)*

BARACS: *(Hajadonfővel kilép. Ünneplőmellény van rajta. Sebes lépésekkel a kapuhoz megyen.)*

ESZTER, SZUNYOGNÉ, ROZI: *(A kezüket csapkodva, izgatottan futnak a kapuhoz.)* Matyi jön! Matyi jön! No lám! Mi történhetett?

Jön Matyi, Göre, Durbints, Szunyogh Mihály, Kátsa, Kisbiró, kint a ház előtt asszonyok, gyermekek s más falusiak.

(Matyi, 18 éves, halványarcu legény.² Szűrben és posztóruhában. A vállán fokoson kis batyu, Göre, Durbints, Kátsa, az ismert figurák. Csak Durbintsról jegyzem még meg, hogy örökké álmoszemü alak. A feje is többnyire lóg. Kátsa vállán tízliteres kishordó. Mihály posztóruhába öltözött, jó módu öreg paraszt. Kisbiró hetyke fiatal ember. Most Matyi mögött jön. Máskor mindig öt-tíz lépésnyire áll oldalt Görétől. A kezében vékonyabb bot, mint Görének.)

MATYI: Dicsérjük Jézust! Aggyisten!

² A II. és III. felvonásban piros arcu.

JULI: Isten hozott! *(Kezet nyujt.)*

BARACS: *(Örvendezve.)* E! Te vagy az? *(Megcsókolja.)*

SZUNYOGNÉ: Jaj lelköm, de mögszépültél! *(Megcsókolja az arcát.)*

MATYI: Nem vót ögyéb dógom. *(Rozihoz.)* Nini, ez a leány de megnőtt!

ROZI: Pedig neköm dógom is vót! *(Szemérmesen kezet fog vele.)*

JULI, ROZI: *(Leszedik a motyót és a Matyi szűrét.)*

GÖRE, DURBINTS, SZUNYOG *(Kezet fognak Baracscsal.)*

BARACS: *(Pákozdi Mihályhoz.)* Kend is eljött, Mihály bácsi? Csak hónapra vártuk.

MIHÁLY: Elkísértem ezt a gyerököt. Má nem állhattam mög.

BARACS: Jól tötte kend. *(Megöleli.)*

JULI: *(Göréhez.)* De hogyan termött itthon ez a fiú?

GÖRE: *(Méltóságosan, minden szót hangsúlyozva.)* Éppen ezért kísértem ide magam, hogy elmondjam. Hát azért jött haza a rabságból hamarabb, mer haza eresztötték. A jó magaviseletű rabot haza eresztik hamarabb is, hát ennek se köllött kitötenie a fertály-esztendőt. *(Körülnéz a népen.)* Én ötöt csak azért kísértem ide, hogy senki neki soha szömire ne hánytorgassa, hogy be vót zárva. Mert nem gonoszság erányába vót bezárva, hanem csak vereködésér, ap pedig nem böcstelenség.

KISBIRÓ: *(A néphez.)* Értöttük?

MATYI: Köszönöm, bíró uram!

GÖRE: *(Matyihoz.)* Ne kapdoss a szavamba, még nincs vége. *(A néphez.)* Hát az a vége, hogy itt a falu előtt nyútom neki a kezemet, *(Nyujtja.)* vagyishogy böcsületös embörnek igazolom. És aki ötöt böcsületös embörnek nem akarná tartani, hát avval én számolok!

MATYI: Köszönöm! *(Kezel Görével.)*

KISBIRÓ *(Kezet nyujt Matyinak.)*

GÖRE: Hát most mán itthon vagy. Viseld magad jámborul, báránybör süvegöt viselj, ne pedig kutyabört.

MATYI: Véletlenségből esött, bíró uram, bizony Isten csak véletlenségből vertem mög azt a legényt. De mögfogadtam, möglássa kend, mög is állom.

BARACS: *(Kezet nyujt.)* Jól van, öcsém.

MATYI: *(Baracshoz.)* Azt a kishordó vörösbort Mihály bácsi diktálta rám, hogy azt mondja: a kiszabadulásom örömére. Hát legelsőben is hagy kínálom mög vele bíró uramat.

KÁTSA: *(A beszélgetések alatt már letette a hordót az asztal mellé egy székre és két fadarabot igazított alája, azután meg csapot ütött belé. Mindezt serény forgással tette.)*

BARACS: *(Göréhez.)* Éppen borér akartam mönni kendhő. Napamasszonynak a hasa fáj. No mög az adót is be akartam vinni. Itt van a zsebömbe. *(Kimarkolja és mutatja.)*

JULI: *(Baracshoz.)* Vigyázzon: szét ne hulljon.

GÖRE: Hát a bor itt van. Az adót mög röggel is elhozhatod, mise előtt.

KISBIRÓ: Nyóc órákor.

JANCSI: *(Matyihoz fut.)* Matyi bácsi!

MATYI: *(Felkapja.)* Jancsikám! *(Megcsókolja.)* Hoztam neköd városi cukrot, fűtülőst. *(Átadja.)*

BARACS: *(Göréhez.)* Tessenek beljebb kerülni. *(A szoba felé mutat.)*

GÖRE: Jobb lösz ideki az eperfa alatt. *(Leül.)*

JULI, ROZI, SZUNYOGNÉ *(A beszélgetések alatt székeket és poharakat hordtak. Kendővel törülték a poharakat. Juli tölt a poharakba.)*

BARACS: *(Leülteti Durbintsot s Mihályt.)* Durbints sógor! Mihály bácsi! Kedves Mihály sógor, ide mellém.

GÖRE, MIHÁLY, BARACS, MATYI, DURBINTS *(Mind pipázva ülnek az asztalnál.)*

KISBIRÓ *(Göre mögött öt lépésnyire a botra támaszkodva áll. Szintén rágyújt. Később leül tisztességes távolban ő is.)*

BARACS: Ejnye de jó, hogy hazajöttem. *(Poharat fogva.)* Isten hozta a mi kedves vendégeinket. Mihály bácsi! Fogja mán. *(A poharat.)*

JULI: *(Elveszi Matyi öléből Jancsit és az eresz alá a dikóra fekteti, Baracsnak az ünnepi szűrét teríti alája.)* Itt feküdj csöndesen! Kapsz bort. Csak azt ne mondd, hogy a torkod fáj.

GÖRE: *(Poharat emel.)* Hát Isten hozott öcsém. Szödd le magadrúl a pókhálót, oszt felejtsd el, ahonnan gyöttél. Adjon az Isten vidámságot, bort, búzát, békességet, szép asszony feleséget.

DURBINTS: Mint a bátyádnak van, ö. m. a f.³

MIHÁLY: Majd szörzök én neki is. *(A ház felé pillant.)*

BARACS, MATYI *(Koccintanak de nem isznak.)*

JULI *(Pohárban visz egy ujjnyit Jancsinak.)*

GÖRE: Hát tik nem isztok?

MATYI: Én, bíró uram, mögfogadtam, mikor törvénybe estem, hogy nem iszok addig, míg csak öszülni nem kezdök; akkor is csak vízzel.

GÖRE: Jól tötted, okosan töted!

MATYI: *(Időnként a kerítéshez ballag és kezel a falubeliekkel s beszélget velök.)*

BARACS: Én mög tudják, hogy nem élök borral. *(Julihoz kiáltva.)* Te asszony! Ne adj neki! ne szoktasd rá azt a gyerököt.

GÖRE: *(Durbintshoz.)* Ejnye micsoda helyre kerültünk mink, sógor! *(Baracshoz.)* Hát mér teremttötte az Isten a bort? Krisztus urunk nem borra változtatta-e még a vizet is! Még szöröncse, hogy pipáztok. Mer aki se nem iszik, se nem pipázik, biztos, hogy az akasztófán végzi.

DURBINTS: Ott, ö. m. a f.

GÖRE: *(Baracshoz.)* Nem szeretöd a bort?

³ Ezt a gyakorta előforduló „Ögye mög a fene” hangsúly nélkül mondandó, leheletszerű beszédfarka. Parasztnál gondolatpótló vagy gondolatvégző ártatlan valami. A „fene” szóból csak alighogy az f hallatszik.

BARACS: Valamikor szerettem.

GÖRE: Hát akkor igyál. Nem vagy te se nímöt, se lúd. (*Kocintani akar.*)

MIHÁLY: Igyál, no! (*Kocint.*)

BARACS: Nem iszok. (*Tréfásan, vidáman legyint.*) Nem iszok száz forintér se!⁴

JULI: (*Az ura vállára teszi a kezét.*) Dehát mér nem iszik kend? Igység, lelköm!⁵

BARACS: Te mondod-e?

JULI: Én hát, kedves! Igység.

BARACS: (*Habozva.*) Nem iszok.

JULI: No de ilyen örömnepön!

BARACS: Lőhet örülni bor nélkül is.

GÖRE: Am mán nem igaz!

DURBINTS: Kutya szokott mulatni bor nélkül, ő. m. a f., nem az embör.

JULI: Matyi kedvéér! Akarom no, hogy igység! (*Kérlelve.*) Hát igység no, mért is ne inna már. Mőg a vendégek kedvéér. Hát mán ha a bíró úr idejött... (*Anyjához.*) Nézze mán édősanyám, Imre nem akar inni. (*E nógatásból ki kell látszani, hogy a vendégek kedvéért történik.*)⁶

SZUNYOGNÉ: Hát mér nem iszol? Igység, fiam!

BARACS (*A fejét rázza.*)

JULI: Az arcát az ura arcához simítja.)⁷ Az én kedvemér!

MIHÁLY: (*Türelmetlenül.*) Igység hát velünk, mit györökösködöl! (*Kocintani akar.*)⁸

BARACS: (*Julihoz.*) A te kedvédér? No jó! (*Kocint a többivel és lassu kortyogással iszik. A levegőbe csodálkozik.*) Ez aztán bor!

GÖRE: Bor!

ESZTER: (*A kerítésre könyököl.*)

MIHÁLY: Mőghiszöm azt; pogány bor!

DURBINTS: Nem kocsmábúl való, ő. m. a f.

BARACS: (*Maga elé.*) Hét esztendeje, hogy nem ittam!⁹

⁴ Tehát ne olyan tragikus hangon mondja, mintha azt mondaná, hogy nem rakja le a fegyvert Világon.

⁵ Egyszerű biztatás.

⁶ Vagyis: az asszony restelli, hogy az ura a nagytekintélyű bírót és esküdtet vendégül fogadja, s azok tiszteletére nem iszik. A nagy fogadás, amelyet Imre ezelőtt hét évvel tett, már elvesztette a fontosságát az asszony előtt, merthiszen aki hétévig jó volt, ez az egy est nem teszi rosszá. Az meg, hogy az ura ennyire ragaszkodik a fogadáshoz, szinte gyermekesnek tűnik fel az asszonynak, mondjuk ki: ostobának. De a vendégek előtt nem beszélhet vele kereken.

⁷ Ez is mintegy véletlenül történik, tehát semmi háremi jelenet.

⁸ Ez a kínálgatási jelenet egyszerű, gyorsan folyó legyen, tehát ne lassu kínos, mint a rabváltás.

⁹ Kérem a színészt, ne sötét arccal mondja ezt, hanem könnyedén, inkább csodálkozva.

GÖRE: Hét esztendeje! Hogy löhet szomjazni hét esztendeig? Mög nem állanám!

DURBINTS: Én se, ö. m. a f.

JULI, ROZI, SZUNYOGNÉ *(Tányérokat és késeket raknak az asztalra. Juli tányértálon ürücombot hoz, a többi igen barna kenyeret, sótartót).*

BARACS: Hát én mög mögállottam, mög mögállom eztán is.

JULI: Tessenek hozzányúlni. Tessék bíró uram, tessék Durbints sógor, tessék Mihály bácsi, maga is édes gazdám, Matyi gyere hát! *(A kisbírónak is visz később egy karaj kenyeret és rajta pecsenyét.)*

GÖRE: Nem azér gyöttünk.

DURBINTS: Mér fogyasztanánk magukat, ö. m. a f.

MIHÁLY, BARACS, MATYI: De csak ne vessék mög a mi szögény asztalunkat.

(A kínálat sora szerint vágnek a kenyérből és szelnek az ürücombból.)

GÖRE: *(Falatozva.)* Pedig te ugyancsak ittál valamikor.

BARACS: Legénykoromba. *(Kátsának nyujt hátra egy falatot s kenyeret.)* Bizony a Kátsa sok szép foréntot eltött éntülem.

KÁ TSA: Én a farint nevezsetű pénzsnek csak vasúti stációja váltam. „Kátsa egy percs!” astán ment a farint tovább!

GÖRE: Hanem azt mondják, hogy a feleségöd valamit adott be néköd, hogy ne igyál, - egér farkát, vagy mit...

JULI: Ugyan már.

GÖRE: Azt mondják, hogy attúl így ráutálkoztál a borra, mint ördög a szentölt vízre!

DURBINTS: No, ha az én feleségöm így tönne, ö. m. a f. hát ki is tekerném a nyakát!

GÖRE: Neköm ugyan adhat be akárki akármit...

BARACS: Mese-beszéd! Ugyan már kinek a kereplője járt mögen!

ESZTER: *(Ezideig famozsárban tört.)* Én így hallottam pedig!

GÖRE: Nini, hiszen éppen te locsogtad nálunk!

ESZTER: Csak azt, hogy hallottam!

JULI: *(Haragosan.)* Óh, te eleven kelep! Te falu szarkája! Mi is lönne a peletykából, ha te nem vónál a világon!

ESZTER: Mit tagadod: bizony mögitattad! Békát itattál vele, nem is egeret!

JULI: Én?!

ESZTER: Nem is én!

JULI: Meröd ezt szömömbe mondani?

ESZTER: Meröd ezt szömömbe tagadni?

JULI: *(Toppantva.)* Hazudsz, te sehonnai! Te cifraságba öltözött hitvány guzsaly! Te... te...

ESZTER: Löhetek cifra! A magamébul vagyok az! Légy cifra te is a magadébul.

GÖRE: *(Eszternek.)* Most mán öleg, aszondom! Nem látjátok, hogy én is itt vagyok!

KISBÍRÓ: *(Előbbre lép. Eszternek.)* No nézze mög az embör!

BARACS: *(Eszternek nyugodtan.)* Ami az enyém, az az övé is.

JULI: *(Baracsnak.)* Ennyi szava van csak? Így hallgatja, hogy engöm moslékolnak. Ivott-e kend bort az én kezemből, mióta asszonya vagyok, ivott-e csak egy kortyot is! Óh, hogy ez az embőr olyan, mint az állóvíz: ez nem haragszik, ha a fejére hágnak se! Nem haragszik még akkor se, mikor engöm így piszkolnak.

ESZTER *(Kihívó arccal pulykásan sétál a maga telkén a kerítés mellett.)*

BARACS: *(Nyugodtan.)* Nem piszkol senki, Juliskám. A napfényt nem löhet bepiszkolni és a te lelked napfény, angyalom! *(Göréékhez.)* Az én feleségöm nem olyan asszony. *(Vidáman, a poharat kissé megemelve.)* Adjon az Isten mindönkinek olyan feleségöt, mint az enyim! Ennél jobb kívánságot sönkinek nem mondhatok. *(Kocint és iszik.)*

GÖRE: Isten éltesse bennetöket! Adjon Isten tököt, babot, hízott gyesznót ötöt, hatot.

(Isznak.)

BARACS: Hát ha éppen tudni akarják, hát én magam vágtam a falhoz a csapot.

GÖRE: Hát aztán mér?

BARACS: Hát... csak! Mögfogadtam egyszer, hogy nem iszok, hát nem iszok! Ha én egyszer valamit mögfogadok, hát az mög van fogadva. *(A mellére csap és büszkén körülpillant. Vidámra változó hangon.)* De ha az asszony azt mondja, hogy igyak, *(Fölemeli a poharat.)* nem ronthatom mög a kedvit. *(Iszik.)* Látod-e Eszter, hogy tudok innya! *(A pipáját tömködve, Göréékhez.)* Mer őneki fogadtam mög, hogy nem iszok. *(Baracsnak itt más a hangja, mint előbb volt. Szemei élénkülnek. Tartása valamivel büszkébb.)*

Eszter el.

KÁTSA: *(Vizsgálódva nézte eddig a Baracs ivását, most elsurran.)*

GÖRE: *(Julihoz.)* Ejnye hugomasszony, hát mér fogadtattál vele ilyen bolondot?

JULI: Nem is én: édösanyám.

SZUNYOGNÉ: *(A konyhaajtóból.)* Én? Dehogy én: Mihály bácsi fogadtatta.

MIHÁLY: Én-e? No nézd, még rám akasztják! Hát nem én adtam-e most is ide ezt a bort? Annyi az igaz, hogy ezt a Julit kissé puhán nevelte az anyja, oszt hogy Imrének ezön állott mög a szöme, hát beszélgettünk, hogy Uram teremtem mit is tögyünk? Mer Juli is halálíg érte vót, röttentően öszvegyönyörödtek. De hogy Imre szinte mindön vasárnap vereködött a kocsmába, mondok nem löhet lányom, nem löhet. Mer ahogy mondom, olyan pityergős lány vót ez.

GÖRE: Ez az asszony? Pityergős? Hiszen ez az asszony, ha embőr vóna, hát huszárkáplár vóna!

MIHÁLY: Akkor olyan vót, gyöngé virág, fehér, mint az ostya.

BARACS: Szép lány vót!

MIHÁLY: De olyan gyöngé természetű vót, hogy ha görbén néztünk rá, mingyán könyvezött. Az anyja rontotta el. *(Göréhez.)* Aztán lássa kend, attól tartottunk, hogy Imre gerázda embőr lösz.

SZUNYOGNÉ: Az is lött vóna!

MIHÁLY: Hát aztán azt mondtuk Imrének, hogy hallode: ez a leány árva gyermek, oszt röttentő gyöngé természetű, te meg olyan természetű vagy, mint az istennyila. Hát mi lösz, ha te ezt elvöszöd? hiszen ez möghal, ha selyömkendővel ütsz is reá! Akkor mondtuk neki, hogy ha éppen olyan igen él-hal a leányér, hát bucsuzzék el az italtul.

SZUNYOGNÉ: Mög is fogadta neköm szentül.

MIHÁLY: Neköm kezet adott rá.

JULI: Neköm egy szót se szólt, mégis mögtartotta.

GÖRE: No okosan tötted, szépen tötted, de nem löhettél józan, mikor ezt mögfogadtad.

DURBINTS: Én is, ö. m. a f., mindig mögfogadom, mikor nagyon részög vagyok. Másnap elfelejtöm.

BARACS: *(Julihoz.)* De nem is vótam gerázda, igaz-e?

JULI: Mióta együtt élünk, egy rossz szóval se bántott *(Ráteszi a kezét az ura kezére. Szerelmesen néz reá. Később bemegy a szobába, dolmányt és kalapot hoz ki. Ráadja az urára, azután meg gyertyát hoz ki és az asztalra teszi.)*

GÖRE: *(Poharat fog és kocint.)* Nem löhet az embör ital nélkül. Mán én csak akkor érzöm magamat leginkább embörnek, mikor bort iszok.

Esteledik.

(Matyi, Rozi a dikónál.)

ROZI *(A dikón alvó Jancsi fölé hajol.)*

MATYI: *(A magával hozott batyuval lép ki a szobából és a dikóhoz megy.)* Itt vagy, Rozikám?

ROZI: Csitt! Még fölébreszti!

MATYI: Hogy mögnyulladtál! Hiszen ezelőtt egy évvel még iskolába jártál, te! *(Rozi arcát két tenyérrel megsimítja.)*

ROZI: Csak a vasárnapi iskolába. Magának is mögnőtt a bajusza.

MATYI: Möghiszöm azt; nem vót más dógom, mint hogy azt húzogattam: Micsoda takaros lány lött belőled! *(A batyuját oldozza.)* Hoztam ám neköd is valamit. De nini: mikor mög-jöttem, mög se csókoltál.

ROZI *(Lesüti a szemét.)*

MATYI: Pedighát rokonok is vónánk...

ROZI: Messzirül...

MATYI: Messzirül, ha messze vagyunk egymástúl, de te most itt vagy mellettem.

ROZI: Maga legény...

MATYI: Hát mikor elmöntem, nem vótam az? Hiszen éppen azér köllött elmönnöm, mer azt kérdeztem, hogy ki a legény a csárdába? A tavalyi búcsúkor bizony megcsókoltál!

ROZI: Mög? Bizony mán nem tudom...

MATYI: De én mög nagyon is. No nézd: ezt a kis angyalképet hoztam neköd. Ez nem olyan találomra föstött kép ám, mint az imádságos könyvekbe van, hanem pityográfia, amilyen a bátyámnak van katonakorából, de még annál is szöbb. *(Tükröt ad át.)*

ROZI: *(Örömmel.)* Igazán. *(Betekint a tükörbe s kedves megrettenéssel bocsátja le.)*

MATYI: Nem győzlek bámulni. Mindig te sétáltál az eszemben. Hát te gondoltál-e énrám? *(Mögfogja a kezét.)*

ROZI: *(Szemérmesen.)* Én még nem gondolok a legényekre...

MATYI: *(Elkomolyodik.)* De talán nem is azért nem csókolsz meg te engem, hanem hogy... elítélsz...

ROZI: *(Kitörve.)* Óh nem! Ha ezt hiszi rólam, inkább... *(Átkapja és megcsókolja. Elfut.)*

MATYI *(Utána bámul, aztán egy csomó szivart vesz elő. Viszi az eperfa alá s az asztalra teszi.)*

Kátsa jön.

GÖRE: *(Baracshoz.)* Azt mondják, hogy a rétön az ispány úr beszélt veled. *(Szivarra gyújt.)*

KÁTSA *(A hegedűt a kabátja alatt hozza. Álldogál Göre mögött.)*

BARACS: Beszélt. Gabonát köllene szállítani a vasútra, oszt a bérösgazda mögbetegödött. A hideg lelte el vagy micsoda. *(Kocint és iszik. Kátsának ezentúl egyre gyakrabban nyujt hátra egy pohár bort.)*

JULI: Kend nem is beszél itthon.

BARACS: Jó fizetést ígért pedig: harminc forintot egy hónapra.

DURBINTS: A szógabírónak sincs több, ö. m. a f.

BARACS: Szépnek szép, ránk is férne, de mán hogy én a gyerökömtől mög az asszonyomtul hétszámra távol lögyek, annyi píze nincs az uraságnak. *(Magában iszik.)* Oszt még szidott, hogy asszongya: majd elgyönnél még, de akkor neköm nem köllesz ilyen amolyan, mindönnék elmondott.

GÖRE: Ejnye az irgalmát!

BARACS *(Vállat von.)*

JULI: Ilyen embör ez! Akárki is köröszkül járhat rajta. Hát ki az az úr? Mi az az úr? Cseléd. Kabátos cseléd! Kend pedig nem cseléd, ha szögény embör is, hanem a maga gazdája. Talán bizony engöm is szidott? Kúdúsnak, rongyosnak elmondott bennünket!?

BARACS: Nem.

JULI: Kend még azt is elnyelte vóna! Mondom, hogy olyan, mint az állóvíz. Micsoda embör ez, aki nem tud haragudni se?

BARACS: Tudok biz én!... de csak úgy magamba.

MIHÁLY: Jól töszí. Úrral, pappal, sunyi kutyával nem jó ingörködni. Az pedig nem lösz mög, hogy rászorultok, mer én mingyán hónapután rátok íratom a fősző földemet.

JULI: *(Kitörő örömmel.)* Igazán, édes bátyám?

MIHÁLY: Mihent hazamögyök. A Ponciusát neki, ne ugassa sönki, hogy sömmitse hoztál a házhó, mög holmi nadrágos cseléd ne fenyögessön minket!

BARACS *(Ezentúl fokozatosan élénkül. Hangja erősebb. A kalapját félrevágja. A bajuszát kipödri. Lassankint megrészegeedik.)*

GÖRE: *(Poharat emel.)* Em mán töszí! Isten éltesse kendöt, Mihály sógor, mög akiket szeret. Adja az Isten, hogy még sokáig pélpázzon közöttünk.

BARACS: Gyűjjön ide lakni Mihály bácsi, kedves Mihály bácsi!

MIHÁLY: Nem addig, míg a hugom él. Nem jó, ha az embörnek a napa a háznál van.

GÖRE: Em mán szentigaz. Biztos, hogy benne van a bibliába is.

DURBINTS: A Salamony király bölcs mondásai között biztos, hogy mögvan ő. m. a f. mer annak sok felesége vót.

MIHÁLY: Eddig is nekik adtam vóna mán, de mondok, nem sietök vele. Mer tudja kend sógor: hét tél, hét nyár választja mög a házasságot.

JULI: *(Pohárba egy ujjnyi bort tölt s kanál is van nála.)* Éppen hét esztendeje, hogy együtt élünk! *(El.)*

MIHÁLY: *(Odapillant, ahol Eszter állott.)* Még a szömire vetik, hogy sömmitse hozott a ház-hó. Hát nem szokás örökölni talán, csak a halál után. Előbb a kasza, aztán a gereblye. No nézd azt a retyögő szélalmot! A szőlőmnek a felét is odadom. De az messze van. Még egydarabig bírom a dógot...

GÖRE: Talán még kapál is kend?

MIHÁLY: Csakúgy, mint húsz-esztendős koromba!

GÖRE: Em mán dörék. *(Durbintshoz.)* Én is csak úgy kapálok, mint húsz-esztendős koromba.

DURBINTS: Vagyishogy kend akkor se kapált, ő. m. a f.

BARACS: *(Büszkén.)* Most beszéljön velem akárki espánja! *(Kocint és iszik.)*

Ceglédi jön.

CEGLÉDI: *(Az utcán jön. Öltözte vasárnapias. Bekiált az utcáról.)* Agyisten! Hát itt vendég-ség van? A lovát mögnéztem, bíró uram. Két hét alatt möggyógyúl.

GÖRE: Hamarabb nem?

CEGLÉDI: Alig. Mert lássa bíró uram: a ló is csak olyan, mint az embör, mikor a lába fáj.

BARACS: Kerüljön beljebb majszter úr.

CEGLÉDI: Köszönöm. Nem érök rá. Majd ha visszafelé jövök. Itt a szomszédba van dógom: a tehenet nézőm mög.

GÖRE: *(Színesen.)* Ilyen későn?

CEGLÉDI: Jobb későn, mint soha! *(Félrecesapja a kalapját és el.)*

MATYI, ROZI *(A kút mellett. Matyi a vályun ül, Rozi a kúthoz támaszkodik.)*

MATYI: *(Rozihoz.)* Meddig maradtok itt?

ROZI: Csak a búcsúra jöttünk. Hónapután mán hazamögyünk.¹⁰

MATYI: Olyan hamar?

ROZI: Dolog van otthon is.

MATYI: A kocsitok hol van?

ROZI: Itt a szomszédba. *(Jobbfelé jelzi.)*

MATYI: Mit szólnál, ha a jövő vasárnap átballagnék hozzátok?

ROZI: *(Mosolyogva.)* A hordót fogja hazahozni, ugy-e?

MATYI: Azt. Bothegeyen. Otthon leszel?

¹⁰ Rozi eleven leány, de valahányszor Matyival beszél, szemérmetes és elfogult.

ROZI: *(Balra néz.)* Ni, a hódvilág... Most kel... *(A holdon merengve.)* Itt ilyen korán kel a hódvilág? Jaj de nagy!

MATYI: Üljünk a kiskertbe. Nézzük, hogyan kél?

ROZI *(Az eperfa alatt ülőkre néz. Vonakodik. Matyi megfogja a kezét, s vonja. Mind a ketten jobbra az utca felé ellopózkodnak.)*

GÖRE: *(Mihályhoz.)* Bizony Mihály sógor, mán az én hajam is tarkul. A sok gond mögőszíti az embört, kivált aki bíró. Mert lássa kend közönséges embörnek is lóg néha a feje, hát még a bírónak!

DURBINTS: Az adófizetés, csak azt ki ne tanáták vóna! ö. m. a f.

MIHÁLY: Nálunk is nagy az adó.

GÖRE *(Kátsára pillant. A kalapot följebb taszítja a homlokán s dalol):*

Ez a világ mi vóna,
Ha egy kis bor nem vóna!¹¹
A szép asszony mög a bor, sej!
Mögvigasztal mindenkor.¹²

Bige jön.

(Bige annélkül, hogy köszönne valakinek, Kátsa mellé somfordál és kontráz neki.)

GÖRE:

Szapulnak az asszonyok,
Hogy én mindönnap iszok.
Hogyne innék mindönnap: sej!
Vigasztalom magamat!

Tepsi jön.

(Kátsa mellé somfordál és kontráz.)

GÖRE:

Mentül jobban víg vagyok,
Antúl inkább bús vagyok.
Durbints sógor, embör kend? sej!¹³
Ha embör, hát igyék kend!

De hogy itt ne virradjunk,
Hazafelé ballagjunk.
Billegjünk és ballagjunk - sej!
Mög-mögájjunk, itassunk.

¹¹ Kótája a következő oldalon.

¹² Göre dala nem művészi éneklés: a hang szerepe mellékes, a fő a szöveg és a parasztos előadás. Épp így a zenekíséret is nem a színházi orkeszter művészkedése, hanem először egy szál hegedűnek nyers játéka, azután a két kontrásnak két-három változatú akkordja. Tehát művészietlen kíséret. Ha a Görét játszó színész éppenséggel nem tud énekelni, Durbints is énekelheti a verset, vagy mindketten, akármi rútol és hamisan.

¹³ Ez az egy sor prózában mondott tréfás kiáltás.

GÖRE GÁBOR NÓTÁJA.

Szövegét és dallamát írta; GÁRDONYI GÉZA.

Ének.

Ez a vi-lág mi vó - na Ha egy - kis bor

Zongora.

nem vó - na. A szép asszony. mög az bor Sej

Mög vi - gasz - tal min - den - kor.

Szapulnak az asszonyok,
Hogy én mindönnap iszok.
Hogyne innék mindönnap
Sej! Vigasztalom magamat.

Mentül jobban víg vagyok,
Antul inkább bús vagyok.
(Prózában.) Durbints sógor embör kend?
(Dalolva.) Ha embör, hát igyék kend!

De hogy itt ne viraggyunk,
Hazafelé ballaggyunk
Billegjünk és ballaggyunk
Sej! Mög-mögájjunk itassunk.

BARACS: *(Nem ismeri a dalt. Nagy kedvvel lesi a szavakat s mikor Göre ismételi, meg mikor a sorok végén a szót kitalálja, akkor dalol velök egy-egy sort, vagy egy-egy szót).*

Göréné jön.

GÖRÉNÉ: *(A dal végén megjelenik.)* Hát kend itt lopja a napot? Mángorló, réztepsi, sütőlapát, vasfazék! Nem szégyenli magát bíró létére? Győjjön kend haza üstöllést! Itt a főszolgabíró! *(Beleragaszkodik a karjába.)*

BARACS: Ugyan hova mőnne? Korán van még! Most kezdtünk egy kicsit mőgkedvesődni! Maradjanak bíró sógor! Durbints sógor!

GÖRÉNÉ: *(Ellentmondást nem tűrő hangon.)* Haza embőr!

GÖRE: Mőgyők no! Ősmerem mán azt a főszőgabíró! No de hónap bucsu lösz; korán föl köll kelni! Isten velünk! Jóéjszakát! *(Kezet fog mindegyikkel.)*

BARACS: *(Marasztalón.)* Durbints sógor!

DURBINTS: Nem. Éngöm is vár a főszőgabíró, ő. m. a f.

GÖRE, DURBINTS *(Összekapaszkodva indulnak kifelé s dalolnak):*

Billegjünk és ballagjunk, sej,
Mőg-mőgájjunk, itassunk!

BARACS, KÁTSA, BIGE, TEPSI, MIHÁLY: *(Elkisérik őket a kapuig. A cigányok persze muzsikálva.)* KISBÍRÓ *(Mőgőttük ballag és legvígabban dalol. Göre, Durbints, Göréné, Kisbíró el).*

SZUNYOGNÉ: *(Visszarántja Julit, amint Göréeket kísérni indul.)* A bort! A bort hamar tödd el!¹⁴

JULI *(Főlkapja a hordót és beviszi a házba).*

BARACS: *(Dalolva visszatér.)* Billegjünk és ballagjunk, sej! Mőg-mőgálljunk, itassunk.

MIHÁLY *(A pipáját emelgetve, vele dalol).*

KÁTSA, BIGE, TEPSI *(Visszatérve a következő beszédek alatt halkan és össze-vissza muzsikálnak).*

BARACS: *(Poharat emel.)* Mihály bácsi! Kedves Mihály bácsi! *(Iszik, aztán a cigányok elé állva, tapsol a nótához.)*

MIHÁLY: Igyál Imre fiam! Jobbat a püspök inasa se ihatik!

SZUNYOGNÉ: De most mán mink is aludni térünk!

MIHÁLY: Hát csak aludjatok!

SZUNYOGNÉ: *(Meglöki Mihályt s jelentősen int a szemével.)* Lefekszünk, igaz-e Mihály? *(Huzgálja.)*

MIHÁLY: Dehogy fekszök még.

SZUNYOGNÉ *(Jelekkel magyarázza, hogy Baracs végett kell lefeküdni).*

MIHÁLY: *(Elszontyolodva.)* Persze, hogy lefekszünk, gyerünk aludni.

¹⁴ Ez a mondás ne legyen olyan élénk kiáltás, mint a III. felvonásban, csak közönséges rendelkező hangon!

SZUNYOGNÉ: Te is, Imre. Küldd most már haza a cigányokat.

BARACS: Én még nem fekszők le. *(Körülnéz. Erős hangon.)* Hol a bor? *(Leül.)*

SZUNYOGNÉ *(Mihályt ismét oldalütéssel figyelmezteti).*

MIHÁLY: No, én lefekszők. Jóéjszakát. *(Bemegy.)*

BARACS: *(Parancsoló hangon.)* Asszony!

JULI: *(Eddig hol az ajtóból, hol az ablakból aggodalommal nézte az urát.)* Feküdjünk le, lelköm!

KÁTSA, BIGE, TEPSI *(Abbahagyják a muzsikálást).*

BARACS: *(Nyersen.)* Mán hogy feküdnék. Az öcsémnel még nem is beszéltem. Minek vitted el a bort?

JULI: *(Haragosan.)* Ölég lesz mán.

BARACS: Mit tudod te, hogy nekem ölég-e, vagy se! A bort ide! *(Az asztalra kopogtat.)*

JULI: Holnap is beszélhetnek.

BARACS: De a kovács is idejön. Bort ide!

JULI: De édös lelköm...

BARACS: *(Ingerülten.)* Bort ide!

JULI: Ne igyék többet, nem akarom, hogy...

BARACS: De én meg akarom! *(Az asztalra csap.)*

JULI: *(A konyhaajtóban az anyjához.)* Jézus Mária! Mit tegyünk?

SZUNYOGNÉ: *(A fejét csóválja.)* Hát adj neki még egy üveggel, aztán majd bejön ő is.

JULI *(Be).*

SZUNYOGNÉ: *(Utána szól.)* Vízet önts hozzá.

Matyi, Rozi bejönnek a kertből.

JULI: Matyi, gyertök be!

MATYI, ROZI *(Bemennek a házba).*

BARACS: Ide cigány, elibém! Kátsa, a filembe! *(Szivart vesz fel az asztalról és mindeniknek ad.)* Gyujtsatok rá előbb!

KÁTSA, BIGE, TEPSI: Kesenjük alá!

BARACS: Ma van ma! Az én nótámat, Kátsa! Tudod: azt a régit!

KÁTSA *(Összepillant a három cigánnyal s rákezdi: „Zavaros a Tisza.” Valamivel szebben játszanak, mint az előbb).*

MATYI *(Kilép egy félliteres üveg borral és az asztalra teszi Baracs elé).*

JULI *(A konyhaajtóban állva, aggódó tekintettel kíséri Matyit).*

BARACS: *(Mérgesen.)* Mi ez? Hol a bor?

MATYI: Itt van, bátyám.

BARACS: Mit akarsz evvel? *(Öklével leüti üveget az asztalról.)* Nem orvosságot akarok én innya, hanem bort! Hordót ide!

MATYI: Ölég lesz mán, bátyám.

BARACS: Hogy meröd azt mondani neköm, hogy: ölég! *(Föláll.)* Te szabad-e mög neköm, hogy mi ölég, mi nem? Hordót ide! *(Julira pillant.)* Asszony! *(Matyihoz.)* Ide ülsz és velem iszol.

MATYI: Nem iszok én. Most gyüvök ki a rabságból, aztán mögen igyak? Nem iszok.

BARACS: *(Dagadozó nyelvvél.)* De iszol. Annak öröme, hogy möggyöttél, iszol öcsém. *(Kátsának.)* Húzd rá! *(Benyúl a lajbi zsebébe és a cigány elé vet egy marok pénzt a földre, - az adópénzt.)*

CIGÁNYOK *(fölkapják a pénzt, aztán tovább muzsikálják az előbbi dalt a közepétől fogva.)*

MATYI: Bátyám!

BARACS: *(Leül.)* Igyál! *(A poharukban ugyanis van még bor.)*

MATYI: Nem iszok no.

BARACS: Nem iszol... De ha én mondom, hogy igyál.

MATYI: Akkor se iszok. Nem akarok! Mögfogadtam, hogy nem iszok, hát nem iszok.

BARACS: *(Felragadja a botot és feláll. Dühösen.)* Nem iszol!

MATYI *(Szintén feláll és kezét a székre eresztve, fenyegetően néz).*

(Egy percnyi csend, mely alatt a zene is megakad.)

MATYI: *(Erőltetett nevetéssel az asztalra mutat.)* Mit igyak?... Győjjön kend aludni!

BARACS: *(Leül. Ordítva.)* Asszony! A hordót ide! *(Bottal az asztalra vagy székre csap.)*

SZUNYOGNÉ: *(Julihoz a konyhaajtóban.)* Tégy úgy, mint Göréné.

JULI: Iszen ne féljen: sarkamra állok *(Kijön. Parancsoló hangon.)* No, most már én mondom, hogy ölég! *(A cigányokhoz.)* Takarodjatok innen! *(Baracshoz.)* Nézze mög az embör, micsoda devernázás ez! *(Karon ragadja.)* Aludni győjjön kend!

BARACS: *(Ellöki az asszonyt s a botot felragadja.)* Ki mer énvelem így beszélni!¹⁵

JULI *(Rémülten hátrál).*

BARACS: Hát ki vagyok én! Ki vagy te! Azt a rézcsillagos zivataros istennyiláját ennek a cudar világnak! *(Megtántorodik s az asszony után lódul.)*

JULI *(Sikoltva befut.)*

BARACS *(Utána).*

MATYI *(Meghökkenve néz, aztán besiet a bátyja után).*

BARACS: *(Kiáltozása hangzik belülről és pufogás, recsegés.)* Mit... Én!... Nekem!

¹⁵ Még akiktől láttam e szerepet, mind kétségbeejtően józanan csinálták. Külön figyelmeztetem tehát a szereplőt a részegségnek arra a nagy skálájára, amelyet ebben a felvonásban végig kell művészkednie.

SZUNYOGNÉ, JULI, MIHÁLY: *(Össze-vissza sikoltoznak.)* Imre! Jaj! Imre, az Istenért! Imre! Imre!

(Nagy zene-bona és dübörgés, szóval dulakodás lármája hallatszik belőlről.)

KÁTSA, BIGE: *(A fára másznak és jajgatnak.)* Ja-ja-jaj! Huzsódjunk ide a zsvatar elől.¹⁶

TEPSI: Mingyárt belénk üt az istennyila! *(Az ól belsejébe kuporodik.)*

MATYI *(Kihozza dulakodva a bátyját. A derekán átölelve tartja, míg Baracs kétfelé tört bottal csapkod mindenfelé. A küszöbben Matyi megbottlik. Elesnek úgy, hogy Baracs hanyatt vágódik s alól kerül. A talaj földszínű linoleum s az alatt puhaság, hogy a színész meg ne üsse magát.)*

JULI, SZUNYOGNÉ, ROZI, MIHÁLY *(Rendetlen ruhában tolonganak ki az ajtón, Juli a fiát is magával ragadja. Mihály, ingben, gatyában, hajadonfővel).*

JULI: *(Kibontott hajjal, szaggatott lélekzettel, sírástól fuldoklón.)* Megvert!... Engem!... Fiam! *(Ki a kapun s el jobbra.)*

SZUNYOGNÉ: *(A Juli kiáltásainak szüneteiben.)* Jaj! El ebből a házból! Égjen porrá! Szakadjon össze! Engöm mögütni!

MIHÁLY: *(Együtt a két asszonnyal, ha egyszerre hangzik is.)* Haza! Mönjünk haza! Kocsit! Kocsira mind!

JULI, ROZI, MIHÁLY, SZUNYOGNÉ *(El a kiskapun s jobbra az utcán).*

MATYI: *(A botot a bátyja kezéből kiteperve.)* A botot... ide!...

BARACS: Meghalsz te is! *(Kifordul Matyi alól és berohan. A szobából újra törés, zúzás, dübörgés hallatszik.)*

MATYI: *(A kiskapunál megáll. A távozók után néz. A fejét tapogatja s a tenyerét nézi. Vérzik.)* Ez hát fene szép örömnapi! *(El az utcán jobbra Szunyogék után.)*

BARACS *(Kirohan az udvarra. Kezében az eltört bot. Zavart tekintettel néz körül. Zihál. Elveti a botot s rogyva leül az eperfa alá, az előbbi helyére).*

(Percekig tartó csönd, amelyből kihallatszik az éji bogarak, békák monoton éneke.)

BARACS *(Lógó buta fejjel ül az asztalnál egy-két percig mozdulatlanul. Azután fölemeli a fejét; füle mellett legyint; a szemöldökét emelgeti. Pipára gyujt ügyetlenül; a gyujtót csak többszöri próbálgatás után tudja a pipára tenni. Mikor már a pipa ég, részeg módon (tehát ismét nem énekművészettel!) olykor dünnyögő hangon dalol):*

Tisza mellett *(hej)* nem jó lefekünni,¹⁷ *(Egyet-kettőt szippant és folytatja:)* Mer az árvíz *(lélekzetvétel)* ki tanál önteni! Az angyalát a világnak, hát ki vagyok én! A babámat *(lélekzetvétel)* el tanálja vinni. Hej *(Az öklét felnyújtja s az asztalra csap.)* Keservesen mög fogom siratni.

KÁTSA *(Az eperfán nagy bátortalanul kontráz, a második sortól kezdve).*

BIGE *(A harmadik sortól kontráz).*

TEPSI *(A kontrában nyomon követi Bigét).*

¹⁶ A cigányok a jelenet alatt mozogjanak és kiabáljanak, hogy a jelenet ne legyen kedvetlenítő hatású a nézőkre.

¹⁷ Kótája Bartalus Magyar Népdalok egyet. gyűjt. V. kötet, 41. lap.

BARACS: *(Fölnéz a fára.)* E! Hát itt vagytok? Hol a fenébe vagytok? *(Fejét nem emeli föl többé, mert a nyaka nehezen forog.)* Ide álljatok elé! A fülem köré!

KÁTSA, BIGE, TEPSI *(Odaállnak Baracs köré, de alig egy perc múlva a székekre ülnek).*

BARACS: *(A pipáját fölemelve folytatja.)* Házad előtt *(lélekzetvétel)* vót az elesésöm. *(Szí a pipán.)* Elvesztöttem *(lélekzetvétel)* sárga nyelvű késöm.

KÁTSA *(Beoson a házba. Kihozza a hordót és az előbbi helyére teszi. Aztán sietve ismét hegedül).*

(Kocsigördülés hallatszik.)

BARACS: *(Elhallgat. Pipázik s míg a cigányok a nótát folytatják, ő más nótába vág bele.)* *(Hej.)* Elveszött a lovam¹⁸ *(Lélekzik.)* ciprusfajerdőbe. *(Mutatóujját emeli.)* Elkopott a *(Lélekzik.)* csizmám babám *(Fájdalmasan ingatja a fejét.)* a lókeresésbe. *(Révedező tekintettel, mialatt a cigányok a dallam második felét ismétlik:)* Bort!

KÁTSA: *(A hordóhoz ugrik.)* Itt van instálom. *(Telicsordít egy poharat és Baracs elé viszi.)*

BARACS *(A pohár mellé teszi a kezét. A pohár feldől. Feje lóg. Dünnyög. Pipáját akarja felvenni, de visszaejti. Végre az asztalra borul és elalszik.)*¹⁹

KÁTSA, BIGE, TEPSI *(Már előbb is álmosan, halkan össze-vissza húzták. Hol az egyik, hol a másik fordult a hordó alá és ivott egyet. Most, hogy Baracs elalszik, ők is álmosan bólogatva ülnek a széken és hamisan, unottan játsszák azt a dalt, amit Baracs abbahagyott).*

(Kárpit.)

¹⁸ Dallam Limbay Dal-Albuma. V. köt. 25. lap.

¹⁹ Az asztalra borulás után a sűgő lassan tízig olvasson és csak akkor intézze a kárpit leeresztését.

MÁSODIK FELVONÁS.

(Csakaz a színhely. A változás csupán annyi, hogy Baracsnak az udvara rendetlen: szalmaszemét, eldobott seprő, szénvonó, egy fazék cserepei. Az egyik ólajtó nyitva van. A vályu el van előle billenve. Az ól körül fölburjánzott gaz. Az ólban féléves malac van. A dikón egy gyűrött vánkös. Eszter háza előtt az előtérben egy szétdőlt kocsirészei hevernek.)

Eszter és Ceglédi.

ESZTER: *(Belép balról a kocsimellé. Csinosabban van öltözve, mint az első felvonásban volt. Ceglédihez.)* Ide húzódjunk. A cselédem azt gondolja, hogy a tehénél vagyunk; a falu se lát ide, Baracsék meg nincsenek itthon. *(Leül a szétdőlt kocsirúdja.)* No ugyan lóg az orra most annak a kevély asszonynak!

CEGLÉDI: *(Tisztább iparos öltözetben mint a multkor volt; a keze is tiszta. A szivart tajték-szerből szívja. Leül Eszter mellé.)* Hát kedves Eszter, beszéljünk végre komolyan.

ESZTER: *(Gúnyosan.)* Várja, hogy Baracs érte meg. Várta talán másnap is tejfölös lángossal, meg egy jó csollános prédikációval. Először beadta volna neki a prédikációt, azután a tejfölös lángost. Csakhogy Baracsnak nincsen étvágya lángosra.

CEGLÉDI: *(Ünnepiesen.)* Kedves Eszter...

ESZTER: Hanem ha visszaalázkodik az asszony, el fogom neki mondani, hogy mit csinált Baracs másnap. *(Nevet.)* Azt komédiába is el lehetne játszani. Vót már maga komédiába? Én már kétszer vótam. Egyszer egy királyt játszottak, mög is halt benne a király, egyszer mög egy falusi lakodalmat, abba nem halt mög senki. Hát abba se nevettem annyit, mint Baracsnak. Ezt igazán ki lehetne komédiázni. A komédiába hajnal van. Baracs ott ül a hajnal közepin, oszt az asztalra borulva aluszik. A kanász tülköl. Baracs fölemeli a fejét. Az arca gyűrött. A bajusza: egyik ága fölfele, a másik lefele. Nyujtózkozik, mint a csiga, mikor a két szarvát kidugja. Aztán még ki se nyitja a szemét, azt mondja: Juli! Julókám! - Senkise felel. Körülnéz. Bámul az égre, az udvarra, az asztalra, aztán az öcscsére. Az öcsce ott fekszik a dikón; a feje be van kötve mint valami töröknek. Az is alszik. Azt hittem, felfordulok nevettembe.

CEGLÉDI: *(Komoly ünnepi hangon beszélni készül.)* Hát kedves Eszter...

ESZTER: Végre fölkelt és bejárta a házat. Még mindig azt gondolta, hogy álmodik, mert idejött a kúthoz és egy veder vizet öntött a fejére. Egy másik veder vizet meg megivott. Még akkor se tanálkozott a saját eszivel. Felköti az öcscsit, oszt aszongya neki: Matyi, te! - No, - feleli Matyi. Hun az asszony? Nem tom, - feleli Matyi. - Avval tovább alszik, Baracs mög tovább bámul. Csitt! Ihol jön!

Baracs jön.

BARACS *(Ruhája szennyes, kendervászon ing, gatyá, mellény, poros csizma és poros kalap. Arca sápadt. Szakála öt hetes. Haja is megnőtt. Feltünően lássék rajta az asszonykéz hiánya: tehát nem jelenhet meg vasalt gatyában s a parókája sem lehet oly gondosan frizírozva, mint-ha a felesége eltávoztása óta mindig borbélyszéken ült volna. A vállán zsák. Benyúl a kiskapu tolózárához és félrehúzza. Belép az udvarra. A zsákot az ól mellé dobja. A vályút a malac elé igazítja s a zsákból korpát önt a vályúba, meg vizet a vederből. Fadarabbal keveri. A malac a fejét kidugva eszik. Meg lehet kötni a hátulsó lábát s ha visít, el lehet húzni a színfalak mögé.)*

(Ez alatt folyik tovább a beszéd.)

ESZTER: A malomból jön. Korpát hozott a malacnak. A disznaja éhön döglött mög.

CEGLÉDI: Ő is rossz bőrbe van.

ESZTER: *(Gondolkodva.)* Kár pedig ezér a szép embörér! *(Más hangon.)* No hát mit akart mondani?

CEGLÉDI: Azt, hogy ma végre határozd el magadat, mert én égek mint a vas a kohóba. Hónap vasárnap van, ha akarod, hát ki is hirdethetjük magunkat.

ESZTER: Hát én még nem határoztam, de ha magának határozom magamat, akkor nem itt akarok esküdni.

CEGLÉDI: Hát hol?

ESZTER: A szomszéd faluba. Azt akarom, hogy Baracsné lásson engöm és sárguljon.

CEGLÉDI: Eszerint beleöggyezöl...

ESZTER: *(Baracsra kukucskál.)* Érdemös azér az asszonyér búsulni!... Ha én neki vagyok, tudja mit töszök?

CEGLÉDI: Mit?

ESZTER: Harmadnapra már hazaküldöm az asszonynak a ládáját. Negyednapra már új asszony főz a háznál.

CEGLÉDI: Dejszen: nem patkó az asszony, lelköm, hogy ma elrúgjuk, holnap mán újat verünk fel.

ESZTER: *(Baracsot nézi.)* Nem tösz ögyebet azóta, csak föl s alá járkál. Nem is dógozik. Ha szól valaki hozzá, olyan, mint a harapós kutya.

Matyi jön.

CEGLÉDI: Mér nem mögy az asszony után, ha úgy fáj érte az ódala?

ESZTER: Itt jön Matyi. Ez okosabb a bátyjánál. Ez beállt fuvarosnak az urasághó. *(Beszélgetve elhúzódnak.)*

MATYI: *(Kendergatyás parasztruhában. A lábán fakult csizma. A fején viselt kalap. A vállán szűr, tarisznya. A kezében ostor. Jön balfelől s belép a kiskapun.)* Jónapot, bátyám. *(Körül-néz.)* Úgy látom, még mindig maga van kend.

BARACS: Végeztetök?

MATYI: Végeztünk. Hónap röggel fizetnek. Hónapután csinálhatjuk, bátyám, a magunk dógát.

BARACS: Hozzáfogunk.

MATYI: *(Ledobja a szűrét, tarisznyáját a dikóra. Az ostort a fal mellé állítja.)* Van-e valami harapni valója?

BARACS: Szalonna. Kenyerem nincs.

MATYI: Van az én tarisznyámba. Mit ebédölt kend? *(Kibontja a tarisznyát és egy ökölnyi kis barna kenyérdarabot vesz elő.)*

BARACS: Még nem ebédöltem.

MATYI: Nem-e? Hiszen már öt óra is van.

BARACS: Nem vagyok éhös... Olyan a gyomrom, mintha fából vóna... A meleg ételtől mög úgy elszoktam, mintha nem öttem vóna sohase.

MATYI: Ejnye no. *(A kenyérre.)* No ez ugyan nem sok, de több a sömmnél. Ögye mög kend. *(Baracsnak nyújtja.)* Én ebédöltem.

BARACS: De jó a szaga. Hun vötted?

MATYI: Az állomási kocsmába. Nem valami jó biz a.

BARACS: Felezzük mög.

MATYI: Mondom, hogy nem köll. Csak ögye mög kend. Kihozom a szalonnát is.

ESZTER: Vajjon mit beszélnek? Bizonyosan az asszonyrúl beszélnek, hogy haza kéne hozni. No akkor ugyan mögkeményödik az asszony nyaka.

CEGLÉDI: *(Unalommal.)* Majd mögpuhítja Baracs mögen. *(Beszélgetve elmennek.)*

MATYI: *(Visszatér.)* Nincs odabe sömmi.

BARACS: Akkor hát elfogyott. *(Bicskával eszi a kenyeret. Félvállról kérdi.)* Az ő falujokon nem möntél át?

MATYI: Nem. *(Leül a küszöbre, vagy akárhova.)*

BARACS: Nem is hallottál felölök?

MATYI: Nem.

(Egy percnyi csend.)

BARACS: Köll valami asszonycselédöt állítani.

MATYI: Eddig is löhetött vóna. Mit vár kend tovább!

BARACS: *(Az utolsó falatot is begyűri.)* No ez kevés vót. Jó vót, de kevés vót.

MATYI: Ha tudtam vóna, hoztam vóna többet is.

BARACS: Valami meleg ételt kívánok erősen... Nem tudnál te valamit... főzni?

MATYI: Tudok talán... Krumplit tudok...

BARACS: Az soká tart. Valami levest nem tunnál?

MATYI: Levest? Krumplilevest... De nem tudom biztosan, hogy tudok-e? Ha kend mögmondja, hogyan csináljam, megfőzöm.

BARACS: Én ugyan mög nem mondom, Matyi. Láttam sokszor, hogy hogyan főzik, de azér mégse tudnám elmondani.

MATYI: Én csak a kezdetit nem tudom, tovább mán mögcsinálnám.

BARACS: Hátha valami tésztát főznél?

MATYI: Azt éppen nem tudok.

BARACS: *(Sóhajtv.)* Hát akkor semmit se tudunk.

MATYI: Pedig hónap vasárnap lösz.

BARACS: Bizony: vasárnap.

MATYI: Van-e kendnek fehérruhája?

BARACS: Van még egy rőnd.

MATYI: Hát pénze van-e kendnek?

BARACS: Van valamelyes.

MATYI: Mennyi?

BARACS: *(A zsebébe nyúl.)* Négy grajcár.

MATYI: Néköm is van három grajcárom: ne hozzak a bótbúl valamit?

BARACS: Hátha csirkét tudnánk főzni vagy sütni?

MATYI: Csirkét? *(Felkel.)* Azt talán tudunk. Annyit biztosan tudok, hogy a tollát le köll szőnni.

BARACS: Forró vízbe. No, ezt mög tudjuk csinálni. Hanem, hallod-e, csináljuk mög mostan, mer én veszőttül éhös vagyok.

MATYI: De magam is mögönném.

BARACS: Erigy hát: fogj egy csirkét. Én mög addig tüzet rakok.

MATYI *(El jobbfelé).*

BARACS *(Szalmát szed fel az udvaron és be a konyhába).*

Ceglédi és Eszter.

CEGLÉDI: Ejnye, hogy a gyűrűt nem hoztam el. Pedig kikészítöttem, hogy fölhúzzom az ujjodra. Hanem úgy siettem, mintha tűz égette vóna a bokámat.

ESZTER: Hónap is jó lösz.

CEGLÉDI: Nem: még ma! Legényképpen keltem föl, vőlegényképpen akarok lefeküdni. Mögyök érte.

ESZTER: Ne siessön. Hónapig még mög is fordulhat a gondolatja.

CEGLÉDI: Akkor is csak feléd fordul, Eszter. No, egy szép csókot foglalónak.

ESZTER: Nem addig, míg a gyűrű az ujjunkon nincsen. Nem illik!

(Mind a ketten el.)

Matyi és Baracs.

MATYI: *(Egy fehér csirkét hoz.)* Itt van e. *(Nyujtja a bátyjának.)* Vágja el kend hamar a nyakát!

BARACS: *(A konyhaajtón kilép.)* Én ugyan el nem vágom. Ihol a kés, vágd el te.

MATYI: Én? *(A fejét vakarva néz a csirkére.)*

BARACS: *(Kisvártatva.)* Fogd hátra a fejit, oszt mesd el!

MATYI: *(Gondolkozva néz a csirkére.)*²⁰ Én el nem metszem, bátyám. *(Duzzogva.)* Az ördög vigye el ezt a csirkét.

BARACS: Vágd hát. Arra való.

²⁰ Addig, míg ötöt olvasunk.

MATYI: Én nem vágom. El nem vágom egy forintér se. Süssünk inkább krumplit.

BARACS: Ejnye no. Tödd hát oda a katrocba. Majd csak jön erre valami fehérnép, aztán megöletjük vele.

MATYI: *(A ketrecbe teszi a csirkét. Körülnéz.)* Nem söpörtek itt azóta?

BARACS: Nem.

MATYI: Sönki se vót itt?

BARACS: Sönki.

(Leülnek a szederfa alá és pipáznak.)

MATYI: Hát így lösz ez mán, bátyám, mindig?

BARACS: Bizony, öcsém... Mög köllene neköd házasonnod!

MATYI: Köllene, köllene, ha löhetne.

BARACS: Mér ne löhetne? Tizenennyóc esztendő elmúltál.

MATYI: Attul löhetne.

BARACS: Ha mög beválsz katonának, az asszony csakúgy möglösz itthon, mint más katonának a felesége.

MATYI: Attul is löhetne.

BARACS: Hát mitül nem löhet?

MATYI: *(Keserves sóhajrással.)* Hej! Elverte kend az én feleségömet is!

BARACS: Mit beszélsz?

MATYI: Én a Rózit bazsáltam ki magamnak.

BARACS: *(Maga elé.)* Rozit...

MATYI: Azt bizony, bátyám, még eskolás leánykorába.

BARACS: Mög is ögyeztél vele?

MATYI: Még nem. *(Mind a ketten búsan maguk elé mélézva hallgatnak.)*

Eszter és Zsuzsi.

ESZTER:²¹ *(A kapu közelében. Pénzt olvas Zsuzsinak a markába.)* Ihol tizenöt krajcár. Ezön hozol bornyúmáját. Eggyér söt. Tizenhatér bort a kocsmábúl.

ZSUZSI: Tán vendégség lösz nálunk?

ESZTER: Mi közöd benne! Szivart is hozz kettőt, kétgarasosat.

ZSUZSI: Tán úr lösz a vendég? Tudom mán: a majsztör úr.

ESZTER: Nem „majsztör úr”, hanem „doktor úr”, mivelhogy ő baromdoktor. Most mán értöd?

ZSUZSI: Hogyne érteném, hát a... doktor majsztör úr lösz itt?

ESZTER: Nem úgy: „doktor úr” csak.

²¹ A végszó után ötig olvas és csak azután jelenik meg.

ZSUZSI: Doktor úr, majsztör doktor úr. Hiszen tudom én. Idősapámat is gyógyította. *(El.)*

ESZTER *(Átpillant a szomszédra, aztán bemegy a házába).*

BARACS: Hát mán arrul tégy le öcsém, mer avval te sohase beszélsz többet.

MATYI: Hátha még visszajönnek?

BARACS: *(Maga elé legyint.)* Ha eddig nem jöttek.

MATYI: Még csak öt hete...

BARACS: Öt hete? *(Sóhajt.)* Azt gondoltam öt esztendeje.

Durbints jön. Utána meg a kisbíró.

DURBINTS: *(Hangja az utcáról.)* Itt mögállsz a kapu előtt. Itt állsz ameddig én odabe beszélök ö. m. a f. Mer négyszömközt akarok vele beszélni. Aztán majd szólok, ha begyöhetsz.

KISBÍRÓ: Értöm, esküdt uram. *(Leül kint az utcán az ajtó elé.)*

DURBINTS: *(Belép.)* Agyisten. Jó, hogy itthon talállok. *(Kezel Baracscsal.)* Előre gyöttem, hogy mondok ö. m. a f. ne légy készületlen: itt vannak az asszonytul ö. m. a f.

BARACS: *(Megrendülve.)* Az asszony?

DURBINTS: Nem: csak Mihály sógor.

BARACS: *(Kedvetlenül.)* Más sönki?

DURBINTS: Mög a Rozi leány. Engöm azért kűttek előre, hogy mögtuggyák mi a szándékok ö. m. a f.

BARACS: Szándék... Micsoda szándék?

DURBINTS: Hát az, hogy ha az asszonyér el nem mégy...

BARACS: *(Határozottan.)* Nem megyek.

DURBINTS: Hát akkor úk gyönnnek ide, ö. m. a f. az asszonynak a humijáér.

MATYI: *(Kimegy. Kezet fog a kisbíróval és leül melléje).*

BARACS: Gyöhetnek.

DURBINTS: Hát nem mégy el az asszonyér?

BARACS: *(Büszkén.)* Az ujjamat se mozdítom érte.

DURBINTS: Möggondótd?

BARACS: Mög.

DURBINTS: *(Kisvártatva.)* Nagyon möggondótd?

BARACS: Nagyon.

DURBINTS: *(Kisvártatva.)* Ez az utolsó szavad?

BARACS: Ez. És ha azér kűttek kendöt, hogy az én tengölyömet mögkenje, oszt hogy akár-hogyan is mögindítson, hát asszondom kendnek, hogy hiábavalóbb fáradtsága nem esött még.

DURBINTS: Nem azért kűttek, csak hogy elvihetik-e, ami az asszonyé? Ha te aszondod, hogy el, akkor idegyönnnek ö. m. a f. a kocsival.

BARACS: Gyöhetnek.

DURBINTS: Gyöhetnek?

BARACS: Gyöhetnek.

DURBINTS: *(Vállat von.)* Hát akkor... *(A kapuig ballag. Ott visszafordul.)* Gyöhetnek?

BARACS: Gyöhetnek!

DURBINTS: Kisbiró!

KISBIRÓ: Itt vagyok.

DURBINTS: Erigy osztán... *(Visszafordul.)* Gyöhetnek?

BARACS: Gyöhetnek.

DURBINTS: Mondd, hogy ideállhatnak.

KISBIRÓ *(El.)*

DURBINTS: *(Baracshoz.)* Hej, pedig az az asszony... az az asszony olyan asszony, ö. m. a f. hogy érte möhettél vóna bizony hasonmászva is.

BARACS: Dejszen Durbints sógor, rossz kutya az, amölyik elhagyja a gazdáját!

DURBINTS: Nem kutya az asszony ö. m. a f., aztán hát nem nyulászni mönt el tán túled?

BARACS: Akármér mönt el, de elmönt, itthagzott. Ne is beszéljünk rúla.

DURBINTS: Jó, jó, hát nem beszélök rúla, ha nem akarod, de látod, ö. m. a f., ha birkád vész el, vagy gyisznód, igaz-e, hogy utánna mégy oszt mögkeresöd?

BARACS: Nem birka az asszony, se nem gyisznó.

DURBINTS: Oszt az is igaz, ö. m. a f., hogy nem a tenyereddel simogattad!

BARACS: *(Erőltetett nyugalommal.)* Ide hallgasson kend mostan: Vót e mán kendnek kutyája?

DURBINTS: Van is.

BARACS: Lova is van kendnek, igaz-e?

DURBINTS: Van, ö. m. a f.

BARACS: Nohát akkor igaz-e az, hogy mentül jobban veri a kutyát az embör, antul jobban lapúl a lábához?

DURBINTS: Igaz, ö. m. a f.

BARACS: Hát az igaz-e, hogy a lú akármiképpen mögveri is az embör, elkapdossa a fejít, de a gazdáját ott nem hagyja.

DURBINTS: Otthagzza biz a, ha mög nincs kötve: elszalad!

BARACS: De visszatér. Hát lássa kend sógor: ha az oktalan állat ilyen példát vall, holott az oktalan állat nem esküdött hűségöt a gazdájának, mi ebbül a világosság?

DURBINTS: *(Boszúsan.)* Nem lú az asszony, se nem kutya, ö. m. a f. Ez a világosság, ö. m. a f., akármit beszélsz is.

Kocsigördülés hallatszik.

BARACS: Kendnek semmise világosság!

DURBINTS: Dejszen, ö. m. a f., ölég világos az, hogyha a hasznos jószágot mögböcsüli az embör, a jó asszony még a hasznos jószágnál is hasznosabb! ö. m. a f.

Kocsi áll meg a kapu előtt.

*Jön: Göre, Mihály, Rozi, kisbíró, Kátsa, kocsis, béméskodó falusiak.*²²

GÖRE: *(Komolyan és méltóságosan.)* Aggyisten jónapot. *(Kezet nyújt Baracsnak.)*

BARACS: Jónapot, bíró uram.

KOCSIS: *(Kitárja a kapu mindkét szárnyát.)*

MIHÁLY: *(Hidegen félvállról.)* Jónapot!

BARACS: *(A kalapja felé emeli az ujját.)* Jónapot!

MATYI *(Nem kezel senkivel, csak a kalapját emeli meg s leül a kútkávéra).*

GÖRE: Hát abba a járatba vónánk, hogy minekutána mögkülömböztél az asszonyoddal, engöm kértek mög, hogy az asszony húmiját kiadassam.

BARACS: *(Komoran.)* Nem vót szükséges ezer csizmát koptatnia, bíró uram; én visszatartani sőmmi nem akarok! *(Mihályhoz.)* Vihetik, Pákozdi uram.

MIHÁLY: *(Göréhez.)* Ez a lány tudja, hogy mi az asszonyé.

ROZI: Mindön, ami a házba van! *(Rozi csak a legénnyel szemben szemérmes. Máskor mindig pattogós, eleven leány.)*

BARACS: Vihetik. *(Hátat fordít nekik és a színpad elejére ballag.)*

ROZI, KOCSIS, KÁ TSA, KISBÍRÓ *(Bemennek a szobába és a következő beszédek alatt hordják a holmit: legelsőbben is a tulipántos ládát és hasonló módon festett ágyat, ágyneműt, lócákat, székeket, két asztalt, fali órát, konyhaedényeket, stb.)*

MATYI: *(Baracshoz az előtérben.)* Mindön tán nem az övék?

BARACS: Vigyenek mindönt.

MATYI: Mindönt csak nem tán?

BARACS: Mindönt. Ha köll, az üngömet is.

MATYI *(Komoran az ajtó közelébe áll és összefonja a karját, úgy nézi a hurcolkodást).*

GÖRE: *(Baracshoz ballag. Engesztelő csöndes hangon.)* Te Imre. Mé nem békülsz össze avval az asszonnyal?

BARACS: *(Keserűn.)* Békülni? Hát ki mondta, hogy én haragszok?

GÖRE: Nem haragszol? Hát akkor minek engedöd elvitetni a húmiját?

BARACS: Ha érte küdött!

GÖRE: Hiszen akkor jól van! Ha nem haragszol... Hát... Mihály sógor!

MIHÁLY: No.

GÖRE: Ihol e: az Imre azt mondja, hogy nem haragszik!

²² De nem ünneplő ruhában!

MIHÁLY: *(Megütődve.)* Nem haragszik?

GÖRE: Egy csöppet se.

MIHÁLY: Ha nem haragszik, mér nem gyön az asszonyér?

BARACS: Én? Az asszonyér? Hát tudom én, hol az asszony?

GÖRE: Ugyan ne figurázz!

MIHÁLY: Tudhatod, hogy nincs máshol, csak az anyjánál.

BARACS: Most hallom először.

DURBINTS: Hol vóna másutt, mint az idős anyjánál!

BARACS: Én öt hete, hogy színét se láttam, hírét se hallottam.

MIHÁLY: Ha akartad vóna, színét is láttad vóna, hírét is hallottad vóna.

BARACS: Nem vagyok csöndőr, hogy bujkálókat keressek!

GÖRE: Nono, hát...

BARACS: Vagy én is itt hagyjam-e a gazdaságomat, házamat, földemet! Futott asszonyér? Nem futok sönki után!

MIHÁLY: Akit kergetnek, futnia kell annak.

BARACS: Nem kergettem el. Hazudik, aki azt mondja, hogy én elkergettem.

GÖRE: No, hát nem jókedviből futott az is igaz!

MIHÁLY: Nem úgy bántál vele, ahogy jóembörnek jóasszonnyal illik.

DURBINTS: Akár azt mondjuk: mögverted; akár azt mondjuk: elverted, - csak ű vót az, aki nyögött, ő. m. a f.

BARACS: *(Durbintsnak a szemébe néz.)* Hát kend talán sohse verte mög a feleségit?

DURBINTS: *(A nyakát tekergeti. Kis szünet után.)* Azt nem mondom...

BARACS: *(Mihályhoz lép és a szemébe néz.)* Kend talán sohse verte mög a feleségit?

MIHÁLY: *(Zavarodottan.)* Hát... izé... *(Mérgesen.)* Mit gyóntatsz engöm! *(Félre néz.)*

BARACS: *(Göréhez lép és a szemébe néz.)* Kend talán sohse verte mög a feleségit?

GÖRE: Nono, hát... De mög is érdemölte! Mer a nyelves asszony, hiába no, avval másképpen nem bir az embör!

BARACS: Éshát mégis együtt élnek ameddig élnek. Bíróné asszonyom ott van a bíró uram házába, Durbintsné asszonyomat is ott látom a Durbints sógor házába.

DURBINTS: Ott, ő. m. a f.²³

BARACS: Pákozdi gazda is együtt élne a feleségével ma is, ha az Isten el nem szólította vóna ökigyelmét. De Baracs Imrénét nem szólította el az Isten se, nem küldte el az Isten se, nem kergette el az Isten se! Ami bajunk vót egymással, kinek mi köze benne? Aztán hát: hallotta-e azt embör valaha, hogy az asszony emmiatt otthagyja az urát? Nem azt esküdte-e az asszony, hogy soha el nem hagyja? És még hogy én mönnek utánna. Kötőfékkal hozzam vissza, mer a szíve nem tudta visszahozni! Hát akkor törjön el a lábam, mikor utána indulok!

²³ Suly nélkül, könnyed ráhagyón.

ROZI: *(Csípőre tett kézzel visszafordul az ajtóban. Gúnyosan.)* Alhatik attól békén Baracs gazda! Nem kívánjuk, egy csöppet se kívánjuk, hogy eltörje a lábacsáját!

MIHÁLY: Hallgass, te!

KISBIRÓ: Mit csipogsz itt bele!

BARACS: *(Mintha nem is hallotta volna, folytatja.)* Asszony az ilyen? Az igazi asszony egy-lélek, egy-test az urával; késsel se lehet a szívét elválasztani az ura szívéből!

MIHÁLY: Tudtad, hogyan nőtt föl: az anyja a tenyerén hordozta, szélfúvástól óvta. Úgy nőtt föl, mint a virág a fal mellett! Azér is fogadtad mög, hogy nem iszol, mer magad is tudtad, hogy testében lelkében gyöngye teremtés...

BARACS: Nem vótam gonosz embör! Nem vótam se kártyás, se részögös, se dologtalan! A vége az, hogy tűz nélkül a tűzhely, élelöm nélkül a jószág, rőnd nélkül a ház. Fiam vót, - elragadta. Gazdaságom vót, - bitangságba hagyta. Böcsületös nevem vót, - faluhosszat hurcolt rongy most az én nevem! Siralomházban ülő zshiványoknak nincs ilyen pusztulásban a háza, mint az enyémm!

GÖRE: *(Mihályhoz.)* Hát ebbe Imrének ítélöm az igazságot, hogy... Mégis tudja Mihály sógor: ami igazság, az igazság!

KISBIRÓ: *(Kátsához.)* Vigyázz te: el ne törd.

DURBINTS: *(Mihályhoz.)* Már amit a bíró sógor mond, én is ráütöm a pöcsétöt, ö. m. a f. Mer az asszony nem szentőttyertya ö. m. a f. se nem portzolány-tál hanem ha asszony, hát lögyön asszony, ö. m. a f.

ROZI: *(A szobából a holmit adogatva, pattogósan.)* Ez is a miénk... Ez is a miénk... Minden a miénk. *(Egy csomó képet adogat.)* Szűz Mária édes anyám! *(Megcsókolja.)* Ne haragudjál, hogy el van törve az üveged! *(A kocsishoz és Kátsához.)* Ez is a miénk! *(A másik képhez.)* Szent Julána! *(Megcsókolja.)* Óh szép Szent Juliána! A macskát el ne felejtsek! Zsákba kell tenni vagy kosárba. *(A képet átnyújtja.)* Ez is a miénk! Szedjék, hordják! Még a szög is a miénk talán. *(Gúnyosan.)* De azt csak hagyjuk.

KÁTSA: *(Belülről szól.)* De ezt az erős seget kiütöm. Nem egészséges ilyen helyen, ahol a gazda somorkodik. *(Kijön és az apróságokat zsebrevágja. Lassankint födduzzadnak a zsebei; a nadrágja szarán és kabátja ujján is feltűnő szögletes csomók támadnak.)*

BARACS: *(Az udvaron Matyinak.)* Te. Erigy kérdözd mög attól a lánytól, hogy a fiam nem beteg-e?

MIHÁLY: *(Göréhez.)* Még csak az köllene! Hát ha én kendöt, követöm, fejbe vágom, az-e az igazság, hogy kend kérjön mög engöm, hogy bocsássak mög? Nem az én dógom-e, hogy mögengeszteljem kendöt; ne haragudjék!

DURBINTS: *(Elgondolkozva.)* Igaz, ö. m. a f.

GÖRE: A példa nem jó.

DURBINTS: *(Magát észrevéve.)* Persze, hogy nem jó.

GÖRE: Mer én bíró vagyok, engöm fejbe nem üthet sönki. Hát a többiről se löhet szó.

MIHÁLY: *(Botjával a földet kopogtatva.)* Itt tisztára az Imre a hibás.

GÖRE: *(Szintél lebotol.)* Nem az Imre.

MIHÁLY: Csak az igazságnak ne fordítsunk hátat senki kedvéért se.

GÖRE: *(Méltósággal.)* No, az igazságra engöm ne tanítson sönki, mer énnéköm mindennap abba gyomlál az eszöm. Én az igazságot mög a hamisságot úgy ösmerem, mint a bótosunk a píz: csak rápillantok, mingyár tudom, hogy Körmöcbányarul való-e, vagy Miskócrul.

MIHÁLY: Nonó, hiszen nem azér mondom.

ROZI *(A dikóhoz megy és az ott heverő vánkost takarja lepedőbe. Egypár kis csizma kiesik a lepedőből s ottmarad).*

MATYI *(Hozzáballag.)*

KOCSIS *(A Baracs ünnepi szűrét hozza).*

GÖRE: Nem viszed vissza tüstént. No nézd: a csak nem az asszonyé. Mit csinálnak ezek itten? *(Belép Mihálylyal a házba.)*

BARACS *(Balról ül az előtérben egy tuskón. A beszélgetésbe nem elegyedik. A hurcolkodásnak hátat fordít. Mogorván pipázik).*

MATYI és ROZI *(A dikónál).*

MATYI: Énrám is haragszol?

ROZI: *(Félvállról.)* Minek beszéljünk erről? Mink itten idegönök vagyunk.

MATYI: Én nem bántottalak téged.

ROZI: Mégcsak az köllene, hogy engöm is. Nem elég szögény néném. Ilyen hurka vót a hátán, mint a két ujjom. Csak mönjön a dógára!

MATYI: Rozikám!

ROZI: No! Mit akar velem? Nincs időm arra, hogy beszélgessek.

MATYI: *(A kezét nyújtja.)* Hadd fogom mög utoljára a kezedet...

ROZI: Minek az. Hagyjon békében.

MATYI: *(Búsan.)* Nem szoríthatok veled kezet utóljára?

ROZI: Itt van no.

MATYI: Neköm te mindig kedves vótál...

ROZI: *(Ellágyulva.)* Én se haragudtam magára soha.

MATYI: Mindíg gondoltam rád.

ROZI: *(Merengőn.)* Én is... néha...

MATYI: Veled álmodtam, mikor ébren voltam is. Úgy tündöklött a képed a lelkembe, mint a hódvilág a kútba.

ROZI: Én is álmodtam magáruul kétszer. Jaj, az egyik álm szörnyű vót, de a másik az szép ám. *(Mosolyogva.)* Elmondani nem löhet... *(Észreveszi magát. Más hangon.)* Menjen tőlem! Rossz vér folyik magukban! Maga mán be is vót csukva vereködésér! A bátyját is be köllene csukni ötven esztendőre! *(Elfordul.)*

MATYI: Rozi!

ROZI: Isten áldja mög!

MATYI: Rozikám!

ROZI: *(Sóhajtván.)* Vége a farsangnak!²⁴

(El jobbra a ház mögé.)

Göréné jön.

(Kocsis és kisbíró egy virágos ágyat hoztak már előbb, most egy kevésbé díszes ágyat hoznak ki a szobából.)

ELSŐ ASSZONY: Mi van itt?

MÁSODIK ASSZONY: Elviszik mindönit, ami nem is az üvék.

(A nép zúg, morog a kerítésnél.)

HARMADIK ASSZONY: Még a szűrt is.

ELSŐ ASSZONY: Am mög bánatába se nem lát, se nem hall, mint a siket tyúk.

MIND: Ezek mög kifosztják.

(Zúgás.)

KISBÍRÓ: Ki mer itt morogni. Aszondom, hogy odább innen, mer ha a bíró ur möghajja, hát majd közibétök tapént az igazsággal.

GÖRÉNÉ: *(Belép az udvarra.)* Mi történik itt? *(Pofon vágja a kisbíró, aki a hóna alá fogott holmit elejti. Kocsishoz.)* Nem töszöd le mingyár!

KOCSIS: Dehogy töszöm. A miénk ez mind!

GÖRÉNÉ: Tiétek ám a kúnhalasi pityke! Latrok! Tolvajok! Rablók! *(Hátra.)* Hej, asszonyok, ne engedjük ezt a gazdát...

NÉP: Nem engedjük! *(Betolakodnak az udvarra.)*

GÖRÉNÉ: Hol a bíró?

ASSZONYOK: A mi falunkból ki nem visznek semmit. *(Belekapaszkodnak a három hurcolkodó holmijába.)* Nem engedjük! Tögyétök le!

KISBÍRÓ: *(Ráncigálja az ágyfát.)* Törvény ez! Nem engedhetünk!

GÖRE: *(Kilép.)* No mi az?

GÖRÉNÉ: Kend a falu bírása? Világos nappal rabolnak-e már minálunk?

GÖRE: Kisbíró!

KISBÍRÓ: Jaj, alig látok! Tessön parancsolni.

GÖRE: Vízét rájuk!

GÖRÉNÉ: Énrám ne merjön...

GÖRE: Valamennyire!

KISBÍRÓ *(A kúthoz rohan, s a vedret az asszonyokra s főképp Görénére önti).*

ASSZONYOK *(Sikoltozva el).*

GÖRE: Mindönkit becsukatok, aki el nem takarodik.

²⁴ Ezt nem Matyinak mondja, hanem csak maga elé.

GÖRÉNÉ: *(A kapun kívül.)* Asszonyok, ne engedjünk! Csak azér is. Ide embörök! Latorság van a faluba!

GÖRE: *(Kisbiróhoz, ordítva.)* Fuss a csendőrökér! Majd möglátom én, hogy szoknyába jár-e a bíró vagy gatyába? *(Bottal szétveri a népet.)* Nem takarodtok innen! Tik tudjátok-e jobban a törvényt vagy én? Tik akartok igazságot tönni? *(Fúj és törülgeti magát.)* Jaj, mingyán mögüt a guta.

DURBINTS: *(A kulacsát nyújtja.)* Hamar egy csöpp orvosságot!

GÖRE: Egész bíróságom alatt nem esött mög velem! *(A nép után kiált.)* Mindnek főlemelöm az adóját, aki mégegyször ide gyön!

GÖRÉNÉ: *(A távolból.)* Dejszen csak kerüljön kend haza!

GÖRE: *(Gondolkozva pislog.)* Innen a pincébe mögyünk, sógor.

DURBINTS *(Bólint rá).*

ROZI: *(A macskát hozza.)* Cicuskám, micuskám! Hamar a zsákot.

KOCSIS: Itt van.

ROZI: *(Beleteszi a macskát.)* Így cicuskám! Gondold, hogy éjszaka van.

KOCSIS *(A zsákot a kocsira viszi).*

ROZI: Az aprómarhát, disznót, malacot szödjék össze! Mind, mind! Mind az én néném köttése!

GÖRE: Hohó! Csak a fele illet tiktöket, mert közös szörzemény. Csak azt vihetitök el, amit az asszony a házhó hozott!

BARACS: Ne szóljon, bíró uram! Vigyenek mindönt!

ROZI: *(Az ólat kinyitva.)* Hol a disznó?!

KÁTSA: Ázs már a pakalba került!

ROZI: Megölték?

KÁTSA: Én ettem meg a saját házsamba.

ROZI: *(Megbotránkozva, Mihályhoz.)* Megölték!

KÁTSA: Vigastalódjon, nem igen visített.

ROZI: *(Megérti.)* Kedves egészségére válják. Hát akkor a malacot kell kihozni.

GÖRE: Csak a felét.

MIHÁLY: *(Rozinak.)* Azt itt hagyjuk.

ROZI: Mér? A néném nevelte szopós korától: minket illet!

BARACS: Vigyétök!

KÁTSA: *(A malacot tapogatva.)* Jaj, gyenyerű állat! Micsoda kedves filecskék! Hogy töled el kell válni, ezt sajnálom én! *(Madzagot köt a lábára és átadja a kocsisnak.)*

GÖRE: Kátسا gyere ide.

KÁTSA: Tessék parancsolni.

GÖRE: Mitől olyan duzzadt a lábad?

KÁTSA: *(A lábára néz.)* Jaj, az átkozsott kesvíny. Megint megdagad a lábam a nyakamig. Saladok hazsa, mert bizony Isten itt halok meg.

GÖRE: *(Kátsához.)* Itt maradsz! *(Kisbíróhoz.)* Gyere ide. Nézd meg mi van a zsebébe mög a nadrágja alatt.

KÁTSA: *(Zavartan áll. Amint a kisbíró hozzányúl, idegesen kacagva védekezik.)* Jaj! Ne csiklandozsz! Ezst ki nem állom, bíró uram!

GÖRE: Hát akkor add elő magad, ami a zsebedbe van, mög a ruhád alatt. Mingyán mög-érdeköllek! *(Botját emeli.)*

KÁTSA: Hát mért nem beszélnek egyenesen? Hisen ast akartam magam is. Csak azér raktam a zseembe est azs apróságot, hogy el ne lopja valaki. *(Vakaródzva állja, hogy a kisbíró elszedje és rakja a kosárba a mindenféle apró értéktelenségeket.)*

KOCSIS *(Hozza a baromfiakat).*

ROZI: A fehér csirke? Hol a fehér csirke? *(Matyihoz.)* Követelöm a fehér csirkét!

MATYI: *(Búsan.)* Ott van a csirkeóiban.

ROZI: *(Kiveszi.)* Pityém! Pityikém! Pitye fehér csirkém. *(Csókolgatja.)* Éheztél? Szomjajztál? Jöszte velem haza kis fehér pityikém! *(Megcsókolja. Kisbíróhoz.)* Nézze, milyen szép, okosan néz. *(Mutatja, aztán az ölében tartja.)*

KÁTSA: Sebben nézs azs, mikor meg van sitve!

GÖRE: *(Mihályhoz.)* Nohát csak aszondom, sógor, hogy a templomba is az asszonyi szentőknek mindnek lefelé hajlik a feje, hát az embör azér embör, hogy embör lögyön. *(Durbintshoz.)* Igaz-e, sógor?

DURBINTS: Igaz, ö. m. a f. Micsoda?

ROZI: Végeztünk, Mihály bácsi. *(Baracshoz.)* Azt hiszem, nem felejtöttünk itt semmit.

BARACS: *(Feláll. Komoran.)* De igen *(A gyűrűt lehúzza az ujjáról.)* Még ez is az övé! *(Odaveti Rozi elé.)*

KÁTSA *(Fölveszi a gyűrűt és átadja Rozinak).*

MIHÁLY: *(Kezet nyujt Görének és Durbintsnak. Elfogult hangon.)* Isten mögáldja! Köszönöm bíró uram a szívességét.

GÖRE: Isten áldja mög. Tisztölöm az otthunvalókat.

DURBINTS: *(Kezelve.)* Kívánom, hogy vígabb alkalommal tanálkozzunk! ö. m. a f.

MIHÁLY: *(Csakúgy messziről.)* Isten áldja mög Baracs gazda.

BARACS: *(Hidegen.)* Isten áldja mög Pákozdi gazda. *(Leül.)*

ROZI: *(A kapuból fagyosan.)* Jóéjszakát Baracs gazda! *(Mihályhoz.)* Mink hogyan férünk föl, Mihály bácsi?

MIHÁLY: Elballaghatunk gyalog is.

(Mihály, Rozi, kocsis a kocsival el.)

GÖRE: *(Baracshoz.)* Semmi ez! Csak tróbnak. Nem vetök neki egy hetet, itthon lösz az asszony.

BARACS: Dejszen ide be nem jön többet, aszondom. Fejszével ütöm le, ha keresztül meri lépni ezt a küszöböt.

GÖRE: *(A kulacsot Baracsnak nyújtja.)* Igyál öggyet. Olajozd mög az eszöd kerekít, mingyán vígabbban forog.

BARACS: Dejszen bíró sógor: száradjon el a gégám, ha én mégögyyször iszok valaha. *(Leül s a fejét a két tenyerében lógázva.)* Én szép fiam, én egyetlen kicsi fiam, de sohase látlak! *(Könynyet törül ki a szeméből. Matyihoz.)* Egészségös?

MATYI: Nincs tán sömme baja se.

BARACS: Hát nem kérdöztetted meg?

MATYI: Én bizony elfelejtöttem.

GÖRE: *(Ezalatt iszik, aztán a kulacsot Durbintsnak nyújtja. Kezel Baracscsal.)* No, Isten áldjon mög. Vigasztald magad avval, hogy sohase vót még olyan sitét éccaka, hogy utána ki ne hajnalodott vóna!

DURBINTS: *(Kezel Baracscsal.)* Legjobb vigasztalás, hogy tekintsd möghótnak, ö. m. a f.

KÁTSA: *(Mind a háromhoz.)* Én inkább leánynak tekinteném, mint möghótnak, aztán még etser elvenném feleségül.

MATYI, BARACS *(Elkisérik Görét, Durbintsot a kapuig).*

GÖRE, DURBINTS, KÁTSA *(Az utcán jobbra el).*

ESZTER: *(Eddig a hurcolkodást a bodzabokor mögé rejtözve nézte. Most kárörömmel.)* Úgy kell neki! Ülhetsz a suton! Várhatod a hintót! *(El.)*

Baracs és Matyi.

(Kis szünet.)

BARACS: *(Ülve.)* Hol hálunk?

MATYI: Nincs itt más, csak a föld. A vacsoránkat is elvitték. Gyerünk át a juhászokhó.

BARACS: Erigy. Én itthon maradok. Hozok be a kertből egy nyaláb szalmát. Ezt a korpás zsákot a fejem alá töszöm, a szűrömmel betakaródzok. Majd aztán hónap... Ej! hónap talán mán nem is lösz hónap!

MATYI: *(Megrendül. Feláll és a bátyja vállára teszi a kezét.)* Bátyám! Az apánk kemény embör vót. Kend is a szömibe nézött legénykorába mindön vesződelömmek. Én se ijedök mög talán mindön jégessötül. Mit mond a falu, ha kendöt búsulni látja?

BARACS: *(Bús kevélységgel.)* Búsulni! Én? Nem búsulok én! Csak ez a hurcókodás bántotta egyikcsit a szömömet.

MATYI: Ördög vigye azt az egypár rongy bútort! Hónap én mögkapom a pízömet. Lögyön a kendé. Bemögyünk hétfön a városba: vöszünk ágyat, asztalt, széket, mindönt, szöbket, mint vót. Aztán szörzünk valami öregasszonyt: gondozónak.

BARACS: Jól van, öcsém.

MATYI: Hónap pedig elmögyünk a templomba! Fölötözködünk szépen. Vidáman köszöngetünk mindönkinek. Hagy lássák, hogy nem dölt össze a ház: Baracs Imre csak az, aki vót!

BARACS: Én is aszondom: vagyok aki vótam! A földem se sülyedt még el! A két kezem erejét nem vitte el senki! *(Ismét búsan néz maga elé.)*

MATYI: Még ma este nézők asszonyt. Röggel idejövök. Hozok kinyeret. Aztán *(erőltetett vidámsággal)* a kend új csizmáját úgy kipucoválok, hogy még a pap is abba nézi magát, mikor pergyikál!

BARACS: *(Kitörő fájdalommal.)* Hej öcsém, öcsém! Nem jól van ez így sehogyse! *(Matyinak a nyakába borul.)*

(Egy percnyi csend.)

MATYI: *(Elérzékenyülten.)* Bátyám! Imre bátyám!... Ejnye no... hát... iszen ha akarja... kend, én elmögyök az ángyomér...

BARACS: *(Megkeményíti magát.)* Ángyod?! Ki a te ángyod?! Volt, nincs! Ha tudnám, hogy még egyszer mögmozdul érte a szívem, inkább a kutyának kívánnám odavetni. Ne beszélj többé róla. Nem vót igaz asszony, ha el tudott hagyni.

MATYI: Ez már Baracshoz illő beszéd. Lásza kend, neköm is sajog... Dehát mit! El kell aludni az ilyet, mint a gyomorfájást.

BARACS: Jó hát mönj. Valamelyik juhásznét állítsd be hónap, hogy főzzön ebédöt.

MATYI: Vacsorára mög... elmögyök a bótba, hozok valamit, talán egy kis keserű túrót.

BARACS: Neköm ne hozz. Nem vagyok éhös.

MATYI: Hát akkor hónap. *(Vigasztaló hangon, de szakadozottan.)* Ha akarja kend, bort is hozok, valami gyöngét, aztán vidámodjunk. Én ugyan nem iszok... de ha kend nagyon akarja... hát akkor én is iszok.

BARACS: *(Maga elé néz.)* Nem. Ne hozz.

MATYI: *(Szűrét a vállára veti.)* Hát Isten áldja mög kendöt. Jóéjszakát.

BARACS: *(Maga elé.)* Jóéjszakát.

MATYI: *(A kapuban még egyszer visszafordul és a bátyjára pillant, aztán el.)*

Néhány kíváncsi asszony jön a kerítéshez.

(Alkonyodik.)

BARACS: *(Fel és alá jár. Megáll a Jancsi csizmájánál. Nézi hosszan, búsan. Törli a könnyet a szeméből a tenyerével. Fölveszi a csizmát. Leteszi a dikóra, s áll előtte fájdalomosan.)*

ELSŐ ASSZONY: Szögény Imre, de mögesött neki!

MÁSODIK ASSZONY: Nagy búnak eresztötte a fejét.

HARMADIK ASSZONY: Csak föl ne akaszsa magát.

ELSŐ ASSZONY: Az bizony mögeshetik.

(Baracs feléjük figyel.)

MÁSODIK ASSZONY: Nem jó vóna-e szólni neki? Egpár vigasztaló szót?

BARACS *(Félreacsapja a kalapját és láthatóképpen színeskedve, hetykén, peckesen föl és alá sétál és vidám ütemben ezt a dalt fütyörészve: „Kitették a holttestet az udvarra.” Ismétli, míg csak az asszonyok el nem mennek).*

HARMADIK ASSZONY: Nincs ennek kutyabaja se! Gyerünk haza.

ELSŐ ASSZONY: Jaj, isz a vacsorám is elég! *(Mind a hárman el.)*

BARACS: *(Mikor a füttyülésben a dal közepére ér, szomorúan fújja. Leül az eperfa alatt levő asztalhoz s vagy dalszerűen vagy csak keserves hangon: „Most látszik meg ki az igazi árva...” Az asztalra borul. De nem sír. - Sohse sír a magyar ember, legfeljebb könnyezik.)*

Zsuzsi és Eszter.

ZSUZSI: Asszonyom! A doktor urat látom gyönni. A borgyumáj mögsült.

ESZTER: Zárd be a kaput tüstént. A kovácsnak mondd, hogy lefeküdtem: a fejem fáj. Mondd neki, hogy ne gyöjjön előbb, csak ha majd izenők érte.

ZSUZSI: Értöm.

ESZTER: Aztán a májat hozd ide tányéron. Egy karaj kinyeret is hozz, mög a bort.

BARACS: *(Főleszmél. Letörli a könnyeit. Pipát és zacskót vesz elő. Töm).*

ZSUZSI: Értöm. *(El.)*

ESZTER: Jóestét, gazda!

BARACS: *(Kedvetlenül.)* Jóestét.

ESZTER: Mit csinál kend?

BARACS: Látod.

ESZTER: Lóg kend, mint harangba az ütő.

BARACS: Csúfolódom?

ESZTER: Dehogy csúfolódom, inkább sajnálom kendöt.

BARACS: Engöm? Hát aztán mi bajom neköm, hogy sajnálsz?

ESZTER: Úgylátom, igön árva kend...

BARACS: Én? Árva?

ESZTER: Hát hogy elhagyták...

BARACS: Elhagytak? A kezem nem hagyott el. A lábam se hagyott el. A fejem se hagyott el. Az a jó Isten, az se hagyott el. Leesett a kútról a kölönc? Töszünk rá másikat: a kút csak kút marad.

ESZTER: Jól mondja, hogy kölönc vót. Nem esött vóna le, ha nem lógott vóna gyöngén. Köszönje mög a jó Istennek.

BARACS: Éppen azt cselekszöm. Kedvem vóna összeverni a bokámat, ha így is löhetne imádkozni. Mit is búsuljak. Legény vagyok mögen. Gyöngyélet a legényélet! Hát ezt nevezöd te árvaságnak! *(Legényesen sétál.)*

ZSUZSI: Ihol az étel!

ESZTER: *(Zsuzsihoz.)* A kaput ki ne nyisd, akárki jönne is.

ZSUZSI: Értöm. *(El.)*

ESZTER: *(Baracshoz.)* Imre gazda! Nézze csak kend: egy kis máj. Igen friss.

BARACS: Máj?

ESZTER: Magának sütöttem.

BARACS: Neköm?

ESZTER: Láttam, hogy nem övözt egésznap...

BARACS: Hát nem igön öttem, az igaz. De ez a te vacsorád...

ESZTER: Én már öttem.

BARACS: Nem igaz, Eszter. Kinek csináltad vóna, ha nem magadnak!

ESZTER: Ugyan ne szabódjék.

BARACS: Vagy a kovácsnak, mer iszen az jár tehozzád.

ESZTER: Jár ám a tehenemhő!

BARACS: Te mondtad a minap, hogy mögkért.

ESZTER: Hát kérni kért, az igaz, de én ám azt mondtam neki, hogy nem szeretöm a szurokszagot.

BARACS: Mestörné löttél vóna!

ESZTER: Az, hogy csúfoljanak! Parasztasszonynak csak a maga fajtája közt a legjobb. Mög aztán csúf embör is, olyan, mint az ázott medve. Szó sincs róla, Imre gazda! De elhül az étel!

BARACS: Ödd mög csak magad, Eszter. Nem kevesbítöm mög a vacsorádat.

ESZTER: Hát ögyük mög öggyütt.

BARACS: *(Habozva.)* Öggyütt? Ha én tehozzád átmögyök, hónap mán a falu mindön tyúkja arrul kotkodácsol.

ESZTER: *(Nevetve.)* Ejnye de félti a leánykoszorúját! Lássa, én nem vagyok olyan szömérmetös. Fogja ezt a tányért... Ezt az üvegöt is... Ezt a kinyeret is... *(Átugrik a kerítésen.)* Hopp, itt vagyok! Hát vacsorázhatunk öggyütt! Itt már csak nem szégyölly! *(Leül az eperfa mellé.)*

BARACS: *(Leül, bugylibicskát vesz ki a mellényzsebéből.)* Ejnye, de szíves vagy. *(Vigan.)* Csak azt nem tudom most mán, hogy te vagy-e az én vendégöm, vagy hogy én a tiéd? *(Eszik.)*

ESZTER: Sohse törje rajt az eszit. *(Eszik.)*

BARACS: Úgy vagyok most, mint Illés próféta a pataknál.

ESZTER: Csakhogy nem holló táplálja kendöt, igaz-e, hanem...

BARACS: *(Bután.)* Özvegyasszony.

ESZTER: Galamb!... Galamb!... Azt illik mondani ilyenkor.

BARACS: Nem értök én mán az ilyen legényi beszédhön.

ESZTER: Pedig lássa: az ilyen embör, mint maga, félrevághatja még a kalapját.

BARACS: De félre is vágom.

ESZTER: Harmincesztendős ember! Iszen legény is tanálkozik, aki harmincesztendős.

BARACS: Még vénebb is akad!

ESZTER: Ha magára veszi az új szűrt, darutollas kalapot, a bajuszát kipödri, amöre sétál az utcán, mindön salugáteros ablak kinyílik!

BARACS: Gondolod?

ESZTER: Mán ha leányt akar elvönni. De ha nem leányt akar elvönni, hanem... valami fiatal özvegyöt... Mert lássa, mégis azt gondónám, hogy fiatal leány nem való magának.

BARACS: Bizony nem.

ESZTER: Mer a leány éretlen, tudatlan, esetlen. Nem érti a forgást úgy, mint az, aki már bele-tanult...²⁵

BARACS: Még nem gondózkodtam rajta.

ESZTER: Hát hogy is gondózkodott volna, hiszen voltaképen csak ma vált özvegygyé.

BARACS: Ma.

ESZTER: Most mán valami bíróság fejtí föl a varrást, úgy-e?

BARACS: Nem tudom: hogy mögy tovább.

ESZTER: Így mögy. Én így hallottam. Az új törvény kezibe vöszi a házasságlevelet és kétfelé szakítí. Attul fogva mögen löhet házasodni akár zsidóval is. De zsidó lányt nem vösz el kend, úgy-e?

BARACS: Nem akarok én bótót nyitni.

ESZTER: No, most igyék. Nem: előbb én iszok, mert ez így illik. *(Iszik.)* Tessék.

BARACS: Én nem iszok.

ESZTER: Mér? Talán mer én ittam előbb? Hát olyan vagyok-e én, hogy én utánam nem löhet innia?

BARACS: Ne erőltess! Nem iszok! *(Halkabban, mintegy visszhangképpen.)* Nem iszok.

ESZTER: Jó, hát nem erőltetem. Csak éppen azér kínáltam, hogy könnyebben felejtson.

BARACS: Felejtök én annélkül is.

ESZTER: Nagyon szerette úgy-e?

BARACS: Ne beszéljünk róla.

ESZTER: Nem vót magáhó való.

BARACS: Bizony: most mán magam is azt gondolom.

ESZTER: Az ilyen asszony jobb ha magába él.

BARACS: Jobb. Igaz a szavad.

ESZTER: Ilyen embört elhagyni, ilyen jó, dörék munkás, röndös, böcsületös embört. Hány embör van, aki csak olyan, mint a paraj a jó füvek között; vagy mint a veszött kutya, hogy csak átok vele élni, mégis az asszonya hóttig vele él, oszt ha mögbetegszik, gondozza, szenved vele.

BARACS: Ez fáj neköm is, látod. Mer olyan egy-test, egy-lélök vótam én vele, hogy olyan az érzésöm, mintha kétfelé fűrészöltek vóna. *(Maga elé merengve, tehát nem az asszonynak s minden szót érthetően s nem gyorsan.)* Nem folyik belülem vér, mégis vérzők én szüntelen. De mibül is van az asszonyi szív, ha egy perc alatt mindönt le tud szórni magárul, amit az emböri szeretet hét esztendeig halmozott reá. Mibül van a ti lelketök, hogy egy perc alatt el tudjátok felejtteni hét esztendei szeretetnek mindön édös igéjét. A kígyó böcsületösebb szívű állat, mint az asszony, mer a maga párját nem öli mög a fullánkjával.

²⁵ Én itt sürgést-forgást értek, házi munkásságot. Nem szabad a színésznek a hangsullyal más értelem-re színeznie.

ESZTER: Jól mondja, hogy kígyó volt.

BARACS: Az. De száradjon ki a fű is a lépése alatt, a virág is a nézése alatt, csak a szöme patakja ne száradjon ki soha! Hogy verje mög az Isten mindön ostorával!

ESZTER: *(A könnyeit törülgetve.)* Ilyen jó embőrt elhagyni. És ilyen szép embőrt! Oh Imre, ha neköm ilyen tiszta szív... ha ilyen szív lehetne az alvó párnám... *(Fejét a Baracs vállára hajtja.)*

(Egy percnyi csend.)

BARACS *(Fölveszi a pipáját, szívja és annélkül, hogy Esztert átölelné, csak csodálkozva pillant rá.)*

ESZTER: *(Visszaigazodik.)* Istenöm, ha véletlenül mink találkozunk előbb, milyen boldogok löttünk vóna, Imre. És most ha möggondolom, hogy ötven hód földet is hagyott rám az uram... oszt lássa, csakolyan árva vagyok, mint maga...

BARACS: *(Félvállról, de azért jószívvel.)* Bizony neköd is beföllegzött.

ESZTER: Ha akarja tudni, mögmondom, hogy én az uram mellett másnak a képit is hordoztam a szívembe.

BARACS: *(Annélkül, hogy ránézne.)* Azt nem hittem vóna rúlad.

ESZTER: De ha mögmondanám, hogy ki vót... nem szólna mög érte... Csakhogy én titkon hordoztam. De mögyök mán haza, mer bizony még eljár a szám.

BARACS: *(Félvállról.)* Maradj még, ha ráérsz...

ESZTER: *(Örömmel.)* Ráérek.

BARACS: *(Unalommal, egykedvűen.)* Hát akkor maradj.

ESZTER: *(Leül.)* Hej Imre, Imre, nem érdemölte mög kendőt az a cudar asszony. De hogy is vöhetőtt el olyan csunya terömtést!

BARACS: *(Minden simfelés után gondolkodva rázza a fejét, mielőtt szólana. Szelíden.)* No, azt nem löhet éppen mondani rúla.

ESZTER: Az orra bizony nem sokat ért.

BARACS: *(Nyugodtan.)* Az orra? Nem vót annak csúnya orra, hallod-e? Inkább olyan szép orra vót, hogy akármelyik kisasszony elhordozhatta vóna!

ESZTER: A szöme olyan vót, mint a bágyog!

BARACS: A szöme vót a legszöbb. Ami igaz, az igaz. Most mán mindögy: akár szép, akár nem szép, de a szöme szörnyű szép vót, am mán tagadhatatlan!

ESZTER: A szava olyan vót, mint a varjúkárogás.

BARACS: Azt se löhet mondani, Eszter. Mer éppen a szava vót a legszöbb. Rossz asszony, hűtelen gonosz lélok, de a szaváru mög nem tagadhatom, hogy úgy zöngött néha, mint a legszöbb muzsika. *(Maga elé.)* Nincs is az asszonyi szájnál szebb muzsika, mikor a szeretet szól belüle. Hej, mikor olyan édosdedön szólott, oszt rám nézött... *(Elgondolkozva.)* mint a tündérálom...

ESZTER: Bár a gazdaságára is olyan szépen tudott vóna nézni, de sok kár haszonná változott vóna az ű kezibe. Dologtalan rossz vászoncseléd vót biz ő, ami igaz, igaz!

BARACS: Azt éppen nem mondhatnám.

ESZTER: Nem értött sömmihön, no: valljuk mög az igazat.

BARACS: Már hogyne értött vóna: iszön Mihályéknál nagy gazdaságban nőtt fel. Hát ilyet ne mondj!

ESZTER: No nagy löhetött ott abba a gazdaságba a malactartás, mert öki gyelme bizony nem élt-halt a tisztaságér.

(A párbeszéd egyre hevesebb.)

BARACS: A tisztaságér? No már ebbe az egybe nincs igazad. Mert mindig mosakodott ű mint a galamb. A házunk olyan vót, mint a tükör, az ingünk, mint a hó. Még a bankót is egyenesre simította, ha gyűrött vót.

ESZTER: No azér nem ért hát rá a fiával törödni!

BARACS: A fiammal? Legtisztább gyerök vót az egész faluba!

ESZTER: De teli vót nyavalyával!

BARACS: A fiam?

ESZTER: Bizony a maga fia!

BARACS: Egészségös vót, mint a csikó! Sohse vót sömmi baja!

ESZTER: Hát akkor mér itatta kanálbúl vörös borral? Mér járt hozzá a doktor?

BARACS: Micsoda doktor?

ESZTER: Nohát a kovács, a baromdoktor.

BARACS: Baromnak barom az, de doktornak nem doktor! Sohse járt a fiamhó!

ESZTER: Bizonyítom hónap vele is, hogy a torka csupa daganat vót a gyeröknek. Titkolták kend előtt. Az anyja késsel fenyegette a gyerököt, ha kendnek szólni mer. Betegön vitte el!

BARACS: *(Feláll.)* A fiamat! betegön! *(Maga elé.)* Csakugyan valami baja vót! Fektették... Bort itattak vele...

ESZTER: No ne ijedjön mög, nem vót nagyon beteg. Egy kis hülés. Másnap bizonyosan elmúlt. Üljön le. Így. Beszéljessünk szépen. Azt akarom, hogy fölvidámuljon. Azért teremtetted Évát az Isten, hogy Ádám vidám lögyön. Hát csak azt akartam a szavammal mondani, hogy ha annak a kígyónak, - ahogy kend is nevezi, - annyi lött vóna a szöme a gyerökin, mint... *(Hamisan oldalt kacsint és a derekát megringatja.)*

BARACS: *(Feszülten.)* Mint...

ESZTER: *(A hangtól megdöbben. Zavartan vonogatja a vállát és a kezével legyintget.)*... a tükrön.

BARACS: *(A dühtől remegve.)* Nem ezt akartad mondani! *(Fölkel.)* De most már pusztulj innen, mert ezt nem tűröm! Mert az az asszony tiszta, mint az égi csillag, azt besározni nem löhet! *(Fokozódó dühvel.)* Eredj!... Eredj!... *(Ordítva.)* Takarodj!

ESZTER *(Rémülten hátrál és kifut a kiskapun).*

BARACS *(Utána vágja a tányért és a boros üveget).*

(Kárpit.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Jobbfelől cserépszindelyes ház. Balfelől országút. A ház szebb, mint Baracsé volt. Az egyik szoba nyílt. A berendezés paraszti: balfelől szublót, amelynek teteje fölnyitható s amelyben egy kétliteres palack elfér.²⁶ Jobbfelől ágy s az előtt két szék. A szoba közepén négyszögletű asztal. Az asztalon tányérban kalács, továbbá: a kétliteres boros üveg; háromnegyedrésszen még telt. Vörös bor van benne s mellette pohár. Az asztal körül négy szék. A szoba háttérében ajtó. Az ajtó mellett fogas, aztán búbos és a búbos körül padka, vagy lóca. A ház baloldalán szűk virágos kert. A kerítés alacsony. A kert előtt országút, mely a színpad bal elejétől jobbfelől a ház mögé kanyarodik. Az országúton telegráfoszlopok és kőhalmok, ahogy nevezik: csirkék. Ezek közül egy szemben van a házzal. A színpad elején a házfal és kerítés között kis lugasforma. A lugas mellett csipkebokor, mely egy embert eltakarhat az országúton jövők szeme elől. A háttér: balról nyírfa-erdő, a távolban falu, amelynek a színen álló háza a falu szélső háza.)

Mihály, Juli, Rozi, Szunyogné, Jancsi (a szobában). Később Matyi.

MIHÁLY *(Ünnepi posztóruhában, ingujjra vetkezetten pipázik az asztalnál).*

JULI, SZUNYOGNÉ, ROZI *(Ünnepi ruhában az asztal körül).*

JANCSI *(Ingbe, gatyába öltözötten játszik a búbos mellett.)*

MIHÁLY: *(Julihoz.)* De hát mi lösz így az életöd? Én mahónap főjürő nézöm a hódvilágot. Az anyád is.

SZUNYOGNÉ: *(Sírásra pislog.)* Bizony mahónap...

MIHÁLY: *(Folytatja.)* Tik magatok maradtok. Ez a gyerök is kicsiny. Árva ház az olyan, amelyiknek asszony a gazdája.

MATYI *(Az erdőből leleselkedve lép ki Mihály szavai után. Ünnepi ruhába van öltözve: virágos szűr, lobogós ing és gatyá, pitykés mellény, árvaleányhajás új kalap, fényes harmonikás csizma; a kezében frissen metszett vékony bot. Mialatt bent beszélgetnek, a lugas körül ólálkodik, később leheveredik a fűre (a kifordított szűrre), a bokor mellé, amely őt a házbéliek szemétől s az országúton jövőktől eltakarja).*

JULI: Hogy én visszakullogjak, mint a mögvert kutya! Még ha égiháború elől menekülnék, hogy a villám a sarkamba csapkodna, akkor se húzódnának olyan föld alá, amelyik az övé.

SZUNYOGNÉ: Igazat beszél. Öt hétig vár rá, a holmiját is elhozatja, aztán mög odamönjön, hogy hallod-e, mégis végy vissza, kögyesködjél, ne haragudgy rám, hogy mögvertél.

JULI: Még a sírban is égetné a szégyen az orcámat.

SZUNYOGNÉ: Nem szorult az én lányom arra, hogy akárkinek is a talpa alá hajlítsa a nyakát. Kap ez még embőrt minden ujjára, különbet Baracsnál.

MIHÁLY: No, különbet nem igen. *(Tölt és iszik.)*

JULI: *(Kesergőn.)* Nem köll neköm semmilyen se!

²⁶ Figyelmeztetem a rendezőt, hogy az üveg kisebb ne legyen és hogy a bor lássék benne, különben az utolsó jelenet elvész.

SZUNYOGNÉ: *(Rozihoz.)* Nem megy a litániára, leány?

ROZI: Mégcsak elsőt harangoztak.

SZUNYOGNÉ: Nem szeretöm, hogy hallgatód ezt a beszédöt. Valamikor a te fejedet is bekötik.

ROZI: Az én fejemet ugyan be nem kötik soha! Engöm ugyan bottal nem kergetnek soha! *(Az imádságos könyvéért nyúl.)*

MIHÁLY: Tessék: mán is irtózik a szent házasságtul.

ROZI: Irtózok hát. Leharapom az orrát, aki engöm valaha el akar vönni. *(Ki a szobából a kiskertbe. Virágot szed.)*

MIHÁLY: Hiszen ha ez a gyerök nem vóna, magam is aszondanám, hogy új törvény van, el löhet válni, férjhez lehet mönni újra.

JULI: Csak az a kaszás halál, az löhet az én második vőlegényöm!

SZUNYOGNÉ: Ej lányom, hát hol az az embör a világon, aki mögérdemli, hogy hőtting búsuljunk utána.

JULI: Nem is búsulok én. Ki búsul? Csak éppen, hogy tegnap möghozták, ami ott vót, olyannak érztem magamat, mint a fárul letörött ág: porba estem; hervadok; ki nem virulok többé soha. *(Kötényébe rejti az arcát.)*

MIHÁLY: Magad akartad, hogy möghozzuk a bútort.

JULI: Azt gondoltam: nem fogja kiadni.

Matyi és Rozi.

MATYI *(Rozi láttára megrezzen és köhécsel).*

MIHÁLY *(A háttér felé pillant az ajtón át.)* Nézd már azt a kölyket, még a fára mászik! Nem jösz le, akasztófárávaló. *(Kiballag.)*

JULI: Jaj, még leesik *(Kirohan.)*

SZUNYOGNÉ: Nem köll úgy félteni! *(Utánok megy.)*

ROZI: *(A lugasba telepedik és virágot rendez. A köhécselés fölkelte a figyelmét. Kinéz a lugasból. Örömmozdulat. Aztán hidegen.)* Maga az? Mit akar? *(S mintha a felelettel nem is törődne, elfordultan ül s a könyvébe lapos mentát rak.)*

MATYI: Csak köhögök. Ott köhögök, ahol neköm tetszik.

ROZI: Hát csak köhögjön.

MATYI: Már kiköhögtem magam.

ROZI *(Nem felel).*

MATYI: Rozikám... Haragszol tán rám... Rozi lelkem... Angyalképű Rozália... Nézd ezt a két gyönyörű körtét...

ROZI *(Nem néz oda).*

MATYI: Mán mögérött, de csak ez a kettő... Egyiket neköd hoztam, másikat Jancsinak.

ROZI: *(Durcásan megfordul.)* A „másikat” ideadhatja. Az „egyiket” tartsa mög. *(Elkapja az egyik körtét.)*

MATYI: Mivel bántottalak én téged? Nem kezet nyujtottál-e, mikor utóljára elváltunk és azt mondtad, nem haragszol.

ROZI: A bátyja küldte magát? Szép bátyja van. Mög köll aranyoztatni. Maga is csak olyan. Hiába jött, Juli néném nem fog visszamönni. Nem bolond. Maguk azt hiszik, hogy visszamögy? Majd ha fagy! Majd ha a hátán teknőt visel, mint a tekenős béka. Csak mönjön haza. Ide be nem eresztődik maga se. Vigye mög a hírt annak a szépségös bátyjának, hogy mögvagyunk hál'istennek bot nélkül is.

MATYI: *(Sértődve.)* Az én bátyám ugyan nem küldött engöm. De még mög is haragunna rám, ha tunná... *(Más hangon, de csak nyugodtan.)* Mer nem itt vagyok én most, hanem a juhászoknál. Ott se vagyok ébren, hanem alszok. Aztán mög a mi falunk templomába vagyok litánián. Én csak azért jöttem ide, hogy téged lássalak. Ha tudtam volna, hogy azt gondójátok, hogy az ő követje vagyok, bizony nem jöttem volna ide.

ROZI: Hát aztán! Mit akar rajtam látni? Látott mán engöm előget.

MATYI: Előget? Nem löhet téged előget látni, Rozikám! Ha én nagyúr vónék, ögyebet se tönnek, csak pipáznék mög téged néznélek.

ROZI: *(Durcásan.)* Nem vagyok én pannaráma!

MATYI: Hát így fogadsz te engöm? Ezt érdemlöm én túled? Ezér gyalogoltam én három óra hosszat? Ezér bujkáltam az erdön, hogy senki ne lásson? Ezér hazudtam a bátyámnak is, aki előtt pedig én mindig igaz orcával állok? Hátat fordítasz neköm? Hát jó: én is hátat fordítok. *(Háttal fordul.)*

ROZI *(Nézi Matyit szomorún).*²⁷

(Egy percnnyi csönd.)

ROZI: Matyi...

MATYI *(Hallgat).*

ROZI: Én nem haragszok magára... Csak lássa, nekünk idegönöknek köll lönnünk, mintha sohse ismertük volna egymást. Nem haragszok magára *(hangot változtatva)*, de beszélni se akarok többet magával.

MATYI: Pedig én az éjjel is rúlad álmodtam. Azt álmodtam, hogy levelet hozott a pósta. Nézöm, hogy kitül, hát mingyán mög ösmertem, hogy túled. Mer olyan nagyhátú Bö-betűt senkise ír, mint te.

ROZI: Nem is igaz, mert én szép Bö-betűt írok.

MATYI: Hiszen úgy szép. *(Körülpillant. Más hangon.)* Rozikám, nem látnak itt meg? *(engem).*

ROZI: Nem.

MATYI: Bemöhetek hozzád a kiskertbe?

ROZI: *(Vállat von. A földre néz.)* Minek?

MATYI *(Belép a kertbe.)* Aggyisten jónapot.

²⁷ Vidéki színészekről láttam, hogy itt a Falu rosszából játszanak egy néma jelenetet. Nem tehetek róla.

ROZI: Aggyon isten.

MATYI *(Az elbeszélést folytató hangon.)* Hát nagy örömmel fölöntöm a levelet, oszt olvasom: Kedves édes, aranyos Matyikám! Ejnye de szépen kezdődik mondok, oszt nekicsusorítom a szömömet, hogy mondok most jön csak a java... Hát nem éppen akkor vakkantja el magát a kutya a fülem mellett! Hozzá is vágtam a csizmámat! De hiába hunytam aztán le a szömömet, hogy mondok tovább álmodom a levelet, oszt mögtudom, hogy mit írsz neköm, nem tudtam elaludni. *(A továbbiakban kis ideig a magával hozott pálcát hántogatja.)*

ROZI: Háliszennek. Még valami bolondságot álmodott vóna. Én nem írok magának levelet, ilyenrül ne is álmodozzon.

MATYI. A másik éjjel mög azt álmodtam, hogy az erdőbe jártam egy tüskés helyön, oszt egyszer csak a te szép fejed válik ki az erdei lombok közül. Gyösz felém mezítláb, rongyos, szakadozott ruhában...

ROZI: Nem szorultam arra, hogy rongyos ruhába járjak! Szöbbet is álmodhatna rúlam.

MATYI: Nem töhetők rúla. Hát aztán... látom, hogy a te orcád halovány, mög oszt röttentő szomorú a te orcád...

ROZI: Mindnyájan szomorúak vagyunk. Öt hete, hogy nem danoltam egy nótát se.

MATYI: Aztán, hogy oly szomorú vótál, azt kérdeztem, hogy mondok: lelköm, szép Rozi-kám, gyöngye kis liliomvirágom, mondd mög mi a bajod? Erre te rám néztél és így sóhajtottál: Maga is szomorú Matyi, mint az őszi nap! Én mondok: lehetők szomorú, mert én kiestem az én legszöbb reménységömbül!

ROZI: *(Meghatottan.)* Igazán?

MATYI: Erre te így feleltél: Hát én is azért vagyok szomorú, Matyi, mert elszakítottak engöm magától, mint galambot az párjától. Oh Matyi, Matyi! Erre sírva borultál az mellemre. *(Megindulással.)* MÉR sírsz lelköm? - mondok - mér sírsz tőlem eltépett, szép fehér galambom? Te mög így feleltél: Azér sírok, mert nem lehetünk egymásé, soha. *(A könnyét törölve.)* Soha!

ROZI: *(A könnyét törölve.)* Soha!

MATYI: Pedig arról álmodoztunk...

ROZI: Arról.

MATYI: És ha nem is mondtuk egymásnak, tudtuk...

ROZI: Tudtuk.

MATYI: Mer az igaz érzést eltagadni nem lehet...

ROZI: Nem lehet.

MATYI: Nyújtsd a kezed, lelköm, hadd búcsuzzak el tőled...

ROZI *(Kézet nyújt).*

MATYI: Hadd szorítsalak a szívemhez *(megöleli)* és hadd lehellöm a lelkömet erre a vadrózsa színű harmatos szép orcádra. *(Megcsókolja.)*

ROZI: *(Egy percre Matyi karjaiban felejté magát, aztán lassan kibontakozik. Kis szünet után szelíd szemrehányással.)* Hogy mert engöm mögcsókolni!

MATYI: Hát már mögen haragszol!

ROZI: *(Duzzogva, fokozatos boszankodással.)* Ami nem illik, nem illik. No nézd! *(Kézét az arcához nyomva.)* Ilyen szömtelenség! *(Más hangon.)* Mönjön most már. Itt ez a lapos ménta. Magának adom.

(Igen távoli halk harangszó.)

MATYI: Köszönöm, lelköm.

ROZI: Szagolgassa a litánia alatt.

MATYI: Csókolgatni fogom.

ROZI: Egy rózsát is adok.

MATYI *(Nyújtja a kalapját).*

ROZI: Ezt mög a kalapjához. *(Odatűzi.)*

MATYI: Itt fog elhervadni. Azután mög eltöszöm az imádságos könyvembe. *(Átadja a körtét.)* A körte...

ROZI: *(Gépiesen elveszi. Fülel.)* Másodikat harangoznak.

MATYI: Eljössz a litániára?

ROZI: El, de együtt nem möhetünk.

MATYI: Nézni foglak a templomban. Te Rozi, ott fogok állni a sekrestye mellett.

ROZI: *(Búsan.)* És többet nem látjuk egymást, úgy-e?

MATYI: Hátha én mindön vasárnap eljönnék...

ROZI: Így, mint most...

MATYI: Így hát!

ROZI: Titkon...

MATYI: Így.

ROZI: De ne szóljon senkinek. Senki ne tudja mög. Mer én mögfogadtam, hogy sohse mögyök férjhön.

MATYI: Nem?

ROZI: De nem ám! Mer a férfiak nagyon rosszak!

MATYI: De nem mind!

ROZI: Mind! *(Az országútra pillant bal felé.)* Jönnek erre! Menjen! Fordítson hátat hamar!

MATYI: *(A szűrét vállal igazítva.)* Isten áldjon mög, Rozi!

ROZI: *(Szerelmes tekintettel.)* Isten áldja mög Matyi!

MATYI: A jövő vasárnap...

ROZI: Létánia előtt. *(Mélán utána néz s ebben az állásban és nézésben maradva, mintegy öntudatlanul beleharap az egyik körtébe s lassan eszegeti.)*

(Egy percnyi szünet, mely alatt Mihály, Szunyogné és Juli ismét az asztalhoz ülnek.)

Eszter és Ceglédi.

(Jönnek balról. A bal színfal mögött).

ESZTER: Nem a Baracs-fíú megyen ottan?

CEGLÉDI: Én is annak nézöm.

ESZTER: Az, az!

CEGLÉDI: Mégse az a!

(Előjönnek.)

ESZTER: De bizony az! No lám!?! Enged mán a fagy, hiába keménykődött olyan nagyon. Hogy verte pedig a mellit, hogy ő így mög amúgy... Asszony lapdája vót egész életébe!

CEGLÉDI: *(Folyton a falu felé nézve.)* Nem az no, mégse! A Baracs-fíú alacsonyabb valamivel.

ESZTER: Mingyán mögtudjuk. *(A házra néz.)* Itt laknak e! Ahol a kocsi a fészkerbe... Még le se szödték! *(Benyit az ajtón.)* Jónapot édös lelkeim!

CEGLÉDI: Jónapot kívánok! Alásszolgája!

JULI, MIHÁLY, SZUNYOGNÉ: *(Hidegen.)* Jónapot. *(Fölkelnek.)*

ROZI *(Hidegen nézi a jötteket, s amint azok bementek, el az országúton jobbfelé).*

ESZTER: Erre vót útunk, aztán mondok, nézzünk be a jó ismerősökhön, régön nem láttuk őket. *(Leül.)*

JULI *(E szavak alatt széket kínált neki).*

CEGLÉDI *(leül).*

ESZTER: *(Julihoz.)* Oh lelköm, hogy ezt köllött mögérnöd! A szívem majd mögszakadt érted, hogy mondok kisírod a szömed, szögény...

JULI: Nem sírom én! Miért is sírnék! No bizony...

ESZTER: Persze, hogy nem sírsz, hiszen itt vót mán érted a Noé póstája...

JULI: Micsoda pósta?

SZUNYOGNÉ: Micsoda pósta?

ESZTER: No, az a cifraszűrös.

JULI: Micsoda cifraszűrös?

ESZTER: Aki az imént mönt ki innen.

JULI: Innen?

ESZTER: Nono lelköm, ilyen hamar elfeledted vóna? Hiszen még meleg a szék, amelyiken ült...

JULI: Kicsoda?

ESZTER: Hát a Baracs-fíú. Hiszen látuk. Ugy-e doktor, láttuk?

CEGLÉDI: Én annak néztem.

JULI: Baracs Matyi?

ESZTER: Az hát!

JULI: Nem láttuk.

MIHÁLY: Itt nem volt.

SZUNYOGNÉ: Erre nem járt.

ESZTER: *(Csodálkozva Ceglédihez.)* Akkor hát mégsem az vót.

CEGLÉDI: *(Határozottan.)* Nem az vót.

ESZTER: De hogy is vót vóna az, Baracsnak kisebb gondja is nagyobb annál, hogysen ide póstákat küldözzessön.

JULI *(Összevont szemöldökkel, feszülten várja a szót Eszter ajkáról).*

ESZTER: Egésznapi fütyül, mint a rigó. Az este borjupecsönyét övött; olyat, hogy a harmadik szomszédot is bejárta a szaga. Bort ivott melléje, és azt mondta, hogy aszongya: az angyalát a világnak, végre valahára mögvalósítom a régi kedvemet!

JULI: *(Nyomott lélekzettel.)* Micsoda régi kedvit?

ESZTER: *(Egykedvű hangon, mialatt a falon lógó képekre néz.)* Hát újra lobogós inget, gatyát fog csináltatni magának, aztán a legényök közé jár. *(Mihályhoz.)* De hogy odavágta a gyűrűt Rozi elé. *(Szunyognéhoz.)* Jó, hogy nem üvegből csinálják a gyűrűt. *(Julihoz.)* Te szegény jó asszony, bezzeg még az ujjadon tartod: nem gondolsz ma még új házasságra.

JULI: Elég volt egyszer.

ESZTER: No ő nem így gondolkodik. Neki másnap másnap mögvolt a maga választottja.

JULI: Hazudsz! *(Ezt a szót nem szabad egyszerű hangon ejteni. Az asszonynak immár forrong a lelke, s ezt a szót a fájdalom löki ki.)*

ESZTER: *(Vállat von. Mosolyogva beszélt előbb is, most is mosolyogva folytatja.)* Nem tudom, mi hazugság vóna abban, ha egy magányos embőr házasságra gondol. Asszony köll a házba. A kémény öt hét óta hideg. És hát a hajadonok szöme olyan házra kacsint legszöbben, amelyiktől rövid az út a templomig.

JULI: *(Borzongva.)* Nem igaz! Érzöm, hogy nem igaz!

ESZTER: Hát ha nem igaz, küldj el valakit: nézze mög, hogy nincs-e olyan tányércserép az udvaron, amelyik nem a te tányéraid közül való. Még rajta a pecsönye zsírja, amit tegnap este övött. Itt üssön mög engöm a szuhai istennyila, ha nem igaz!

JULI: Süttetött...

ESZTER: Nem szokott Baracs süttetni. Mióta te eljöttél, nem vót kisöpörve a ház. Most is úgy van. De hónap más... ki lesz söpörve.

JULI: *(Visszafojtott sirással.)* Mért jöttél ide? *(Maga elé nézve s öklét a mellére szorítva.)* Téped a szívemet... mint a vércse... a pacsirtát... Nem ölég neköm a magam bánata!

ESZTER: Azt gondoltam, nem búsulsz. Hiszen magad mondtad, hogy mért sírnál, neköd jobb így.

JULI: Hát nem is azér... Nem fogok utána halni senkinek... A szavad éle bántott engöm egy pillanatra... Nincs neköm semmi bajom... Az anyai házban vagyok.

ESZTER: Vagyis a Mihály gazdáéban.

JULI: Az mindegy...

MIHÁLY: Mindögy!

JULI: Ami a bátyámé, az az anyámé és a miénk. *(Erőltetett vidámsággal.)* Olyan nekem, mintha újra leány volnék. Danolok naphosszat, mint leánykoromban. Annyit nevettünk az este is. *(Folyton Eszterre nézve s erőltetett mosolygással s nevetéssel.)* Mihály bácsi beszélt a katonaéletből. Hogy azt mondja egy cigány katona vót velük, Holló nevezetű. Mert barna vót, mint a holló és *(folyton nevetve)* lopott mint a holló: gyertyát, gyűrűt, órát, gombot, hasznosat, haszontalant, mindönt, amit az öt újja elért. A kapitány... aztán... aszongya... neki... *(Elakad. Szünet. Aztán hirtelen föllobbanással s fokozódó erővel)* Te adtad a pecsönyét az uramnak! Mondd meg, hogy te adtad! Mondd igaz lelködre?... Magadhoz akarod keríteni! Kivájom a szömödet, te gonosz... holló! *(Megrohanja.)*

CEGLÉDI: *(Közbelép.)* Hohó! Az én menyasszonyom!

ESZTER: *(Kifelé hátrál. Kevély gúnnyal.)* Doktorné löszök. Tésasszony löszök. Nem szorultam arra, hogy faképnél hagyott parasztoknak süssek borjúmáját! Látszik, hogy ki az igazi beszédű. Tegnap vót az eljegyzésünk. Most mögyünk a paphon. Isten mögáldja, alászolgája Baracs Imréné. *(Ceglédi karján el.)*

JULI *(Ájuldozik).*

SZUNYOGNÉ: Lányom! Juliskám! Nesze: igyál egy pohár bort.

JULI: *(Iszik egy pohár bort.)* Megfulladok... Tudom, hogy hazugság mindön szava... Mennyit köllött nyelnöm, míg szomszédom vót is!... De türtem a szomszédi békességér...

JANCSI: *(Már előbb odament az anyjához. Most a két tenyerével megsimítja az anyja arcát. Résztétel.)* Anyám!

JULI: *(Fájdalmasan.)* Oh én kis árvám! Egyetlenegygyem! Élő apának apátlan gyermeke! *(Megcsókolja.)*

SZUNYOGNÉ: Hogy ficemődne ki a lába annak a cemöndének, mikor a templom küszöbét átlépi.

MIHÁLY: Verje mög a ragya a cudarját!

JULI: *(Magát megkeményítve.)* De mit lágyadozok én, mint a viasz. Nem vót-e katona az én apám! Paszuly vagyok-e én, hogy karó nélkül nem élhetők ezön a világon! S nem nő-e föl száz mög száz gyermek apai gyámolítás nélkül! Annál erősebb, annál életrevalóbb! Erigy ki, kedves, a kertbe, játszadozzál a lapdával, ugráld át a bokrokat, emelgesd a köveket! Menj, kedves, menj! Nesze kalács is! *(Kalácsot ad neki.)* Ödd mög mind! Igylál rá jó nagyot!

JANCSI: Köszönöm! *(El.)*

JULI: Most hát már végeztem Baracscsal. Úgy tekintöm, mintha vagy ő nem élt vóna, vagy én.

SZUNYOGNÉ: Hátha még eljön...

JULI: Ha a ládámat visszaküldte is, még azt gondolnám, találkozunk ebben a földi életben, de a gyűrűmet is eldobta, amit az Isten oltára előtt örök esküvel vont az ujjára. És ha mégis eljönne? Elég az neköm, hogy eljön? Elég az, hogy azt mondja: No, gyere haza!? Az én testemet Isten teremtetete, bottal gyalázott ő meg, mint az állatot. Hátha térdenállva esdekelne, hogy bocsássak mög, levőtte-e rólam a gyalázatot? Nem: jobb az ilyen embört kitaszítani a szívből, mint ahogy az Isten kitaszította a mögromlott angyalokat! *(Fáradtan leül.)*

SZUNYOGNÉ: Nem érdemöl mást az ilyen pogány!

MIHÁLY: Nem, az ilyen!

SZUNYOGNÉ: Törvénynek kéne az ilyen embőrt mögbüntetni. Mert ha idegönt mögüt az embör, törvénybe kerül, ha mög az esküdt feleségét mögcsigázza, azér még csak a bíró se szól.

MIHÁLY: Mán nem jól van, az igaz!

JULI: Ne beszéljünk róla többet!

SZUNYOGNÉ: Én csak azt nem értöm Juli, hogy te nem birtál vele: iszen a kisebbik markodba is belefért annak az embörnek mindön esze.

JULI: *(Maga elé.)* Több esze van annak, mint maga gondolja.

SZUNYOGNÉ: Mégis csak arra hajlott, amöre te fűjtad. Ha te azt mondtad: fekete, ű is rámondta fekete.

JULI: Nem esztelenségből, elhigye, hanem hogy egy vót a nótánk, egy vót az imádságunk. Van annak esze ölég.

SZUNYOGNÉ: Van hát: ha véletlenül nem bot akad a kezébe, hanem balta, szépen agyonvágott vóna.

JULI: *(Türelmetlenül.)* Nem vágott vóna agyon.

SZUNYOGNÉ: Nem-e? Hát a bot nem rajtad törött el?

JULI: *(Kissé felindulva.)* Mégse vágott vóna agyon. Mer csak azér haragudott ő, hogy édösanyám a bort bevítette.

MIHALY: *(Nyugodtan, maga elé.)* A bor vót az oka.

SZUNYOGNÉ: *(Helybenhagyólag.)* A bor.

JULI: *(Maga elé.)* A bor.

MIHALY: Minek erőltettétök?

JULI: Maga kínálta mög vele, bácsi.

SZUNYOGNÉ: *(Julinak.)* Te erőltetted!

JULI: Hát nem édösanyám bíztatta rá!

SZUNYOGNÉ: Nem te mondtad neki, hogy a te kedvedér!

JULI: Hát ha már odahozta Mihály bácsi...

SZUNYOGNÉ: Kend az oka, Mihály!

MIHÁLY: Én?

JULI: Bizony kend! Mindönnek kend az oka. A bútor is bizonyosan úgy követelte, hogy mögdühödött.

MIHALY: *(Förláll.)* Tyűh, azt a Poncius Pilátusát!

SZUNYOGNÉ: *(Békítően öleli.)* Nono. Mihály!

JULI: *(Öleli.)* Mihály bácsi, hiszen nem azér mondjuk...

MIHÁLY: Nohát! Ilyen bolondokat ne beszéljetök! *(Leül és a zsebkendőjével a homlokát törülgeti.)*

SZUNYOGNÉ: Szót se többet arról az embörrel.

MIHÁLY: *(Bort tölt magának s iszik. Beszéd közben pipára gyújt.)* Hát azt akartam az imént mondani, hogy most már rátok íratok mindönt.

Baracs jön.

BARACS *(Ünnepi sötétkék posztóruhában, ünnepi szűrben. Szakála le van borotválva. A lábán fényes fekete új csizma. Fején új kalap. A kezében bot. Balról jön. Belépésekor a bajuszán jobbra-balra simít. Arca komor. Szájában a pipa meredten előre áll és erősen füstöl. Jön lassú parasztos lépésekkel, a nyakát a pipa tartása folytán előre nyujtva. Elmegy a ház előtt, csupán a szeme szögletéből nézve a házra egy-két pillantással. Elmegy a falu felé).*²⁸

Ezalatt folyik a beszéd.

SZUNYOGNÉ: Hiszen úgyis a mienk lősz mindön, ha az Isten elszólítja kendőt, de attul Isten örizz!

MIHÁLY: Mégis ami írás, az írás. Hátha Juli mögen férjhön mögy?

JULI: Attul ne féljenek.

MIHÁLY: Aztán valami préda-embör lősz az ura...

SZUNYOGNÉ: Milyen szöröncse, hogy éppen aznap gyulladt ki ez a baj...

MIHÁLY: Éppen rájuk akartam íratni!

SZUNYOGNÉ: A jó Isten nem engedte.

MIHÁLY: Hát én mögkérdozöm hónap a jegyző urat, hogy löhet-e írásba rakni olyanformán, hogy ami a Julié, az a Julié, sönki tüle el ne vöhesse.

JULI: Mondom, hogy olyan „sönki” nem él a világon!

MIHÁLY: Hát ha az nincs is... *(Más hangon.)* Hátha mégis összebékültök!

JULI: *(Keményen és határozottan.)* Soha! Érzöm, Mihály bácsi, hogy tegnap óta kéreg nőtt a szívem körül, mint az erdei fának.

BARACS: *(Megjelenik a falu felől. A bajuszán egyet sodor. Valamivel lassabban jön. Pipázik mint a lokomotív. Ismét elmegy a ház előtt és eltűnik balra).*

MIHÁLY: Hát antul jobb. *(Pipáját gyújtva.)*

SZUNYOGNÉ: A seb is csak addig fáj, lelköm lányom, míg bé nem forrad!

JULI: *(Mint előbb.)* Már beforrt.

MIHÁLY: *(Bort tölt magának.)* Hál’istennek, hogy ilyen hamar. Mögvallom: nem aludtam egypár éccaka miattad.

SZUNYOGNÉ: *(A búbosnál áll.)* Én se.

BARACS *(Ismét jön és megy a falu felé.)*

JULI: Mért? Én jól aludtam. *(Összerezzen. Nagy örömmel hátrálva.)* Imre! Az Imre jön!

SZUNYOGNÉ: *(Szinte sikoltva.)* A bort... *(Az üveghez rohan.)*

²⁸ Itt megjegyzem, hogy a színpadi csizmák talpát gumival kellene talpaltatni, mert erősen rontja az illúziót a deszkadübörgés.

JULI (*Az üveget lázasan a szekrénybe rejti.*)

MIHÁLY: (*Az ablakon kinéz. Elégedetten.*) Az Isten ucsse: Imre.

SZUNYOGNÉ: (*Örvendő pislog.*) Mégis eljött hát!

JULI: (*Reszkető hangon.*) Nem jön be! Nem ide jött! (*Bágyadtan visszahanyatlik.*) Elmögy.

SZUNYOGNÉ: (*Vállat von. Kedvetlenül.*) Hát nem ide jött.

MIHÁLY: (*Búsan.*) Nem ám.

SZUNYOGNÉ: Möglöhet, hogy... Eszter után jött.

JULI: (*Idegesen.*) Az nem lehet.

MIHÁLY: Vagy valami dóga van itt.

JULI: Mi dóga vóna! Semmi dóga nincs itt.

SZUNYOGNÉ: Mit tudod te... Azóta...

JULI: (*Búsan.*) Igaz. Azóta mindön mögváltozhatott.

SZUNYOGNÉ: Möglöhet, hogy asszonyt néz magának. Innen vitt először is. A portéka jó vót, hát innen visz másodszor is.

MIHÁLY: Tán hogy evvel is minket keserítsön.

SZUNYOGNÉ: (*Megvetőn.*) Otthon bezzeg rossz most a híre. A háza olyan, mint az akasztott emböré. Kerüli még a madár is.

BARACS (*Még lassúbb lépésekkel jön. A bajusza már fölfelé áll. A pipája most nem ég. Megáll és rágyújt, mintha a szél ellen védekezne s mikor rágyújt, odasandít a felesége ablakára. Ezalatt bent így beszélgetnek.*)

JULI: (*Örvendezve.*) Jön mögen... Már csakugyan idejött...

SZUNYOGNÉ: Hát mégis...

JULI: Megáll... (*Visszahajlik az ablaktól, mintha szégyellené, hogy ott van.*)

MIHÁLY: (*Juli vállán át les ki.*) Csak pipára gyújt...

SZUNYOGNÉ: De mér nem jön be? Hiszen bejöhetne.

MIHÁLY: Itt van a helye.

JULI: (*Utána eső mozdulattal.*) Elmögy!

MIHÁLY: Úgylátszik hazamögy.

SZUNYOGNÉ: Vigye az ördög.

JULI: De minek jött, ha elmögy?

SZUNYOGNÉ: Próbálta, hogy utána szaladsz-e? Csak azt lesse!

MIHÁLY: Hátha azér jött, hogy valamit elhoztunk, ami az övé vót?

SZUNYOGNÉ: (*Gúnyosan.*) Hacsak a piszkafáér nem jött... Vigye!... Utánadobom!

BARACS (*Megint visszajön. A bajusza most már teljesen föl van pödörve. Megáll szemben a házzal, aztán leül a kőhalomra. Ott pipázik komoran.*)

(Ezalatt bent így beszélnek:)

JULI: Jön! Mégis idejön!

SZUNYOGNÉ: Úgylátszik, nem mer bejönni. Hátha... mutatnád magadat...

MIHÁLY: Úgy úgy, lelköm!

JULI: Nem. Ő be fog jönni! Ismeröm. Lássá, már áll... Idenézz... *(A sifonérhoz fut.)* Hol a másik szoknyám? A selyem!

SZUNYOGNÉ: *(Izgatottan kapkod a sifonérban.)* Itt van!

JULI: Hamar! *(A szoknyát ölti. Szalad a tükörhöz. Igazít a haján. Fodros kötényt köt.)*

SZUNYOGNÉ *(Kapkodva segít a lányának az öltözködésben).*

MIHÁLY: *(Ezalatt az ablaknál áll.)* Nem jön.

JULI: *(Az ablakhoz ugrik.)* Nem jön?!

MIHÁLY: Leült a kőre.

SZUNYOGNÉ: Nem mer bejönni! Hej lapul benne a lélekösméret!

MIHÁLY: Eredj no érte, hiszen azt várja.

JULI: *(Kínosan.)* Én?... én nem szólhatok hozzá, amíg ő nem szólott!

MIHÁLY: *(Szunyognéhez.)* Eredj hát ki te.

SZUNYOGNÉ: Én? *(Megindul, de az ajtóban megáll. A kendőjét tapogatja. Izgatottan.)* Jobb lösz, ha kend mögö ki. Embör embörrel jobban érti egymást!

MIHÁLY *(A fejét vakarja).*

JULI: A kend háza ez. Kend itt a gazda. Mönjön ki, az Isten áldja mög!

MIHÁLY: A dolmányomat... *(Dolmányt ölt.)* Jó van no. *(Kimegy. Útközben a torkát köszörüli. Megáll négy lépésnyire. A pipa a kezében van.)* Aggyisten, Imre. *(Kezet nem fognak.)*

IMRE: *(Komoran félvállról.)* Aggyisten. *(Nem emel kalapot.)*

(A következő párbeszéd lassú menetű.)

MIHÁLY: Hát itt vagy?

BARACS: Itt vagyok.

(Szünet.)

MIHÁLY: Látom, hogy itt vagy... Hálistennek... Hát... *(nyel)* vót-e arra esső?

BARACS: Vót.

MIHÁLY: Nálunk is valamelyes...

(Szünet, mely alatt Baracs erősen pipázik, Mihály pedig a pipáját ujjal tömögeti.)

MIHÁLY: Ma jó az idő.

BARACS: Jó.

MIHÁLY: Hát izé... hát... mé nem jösz be?

BARACS: Hova?

MIHÁLY: Hova?... Hát hozzánk.

BARACS: Magukhó? Minek?

MIHÁLY: Minek?... Hát te tudod, hogy minek?

BARACS: Nincs neköm ott semmi keresetöm. Én csak erre jártam; elfáradtam: leültem. A madár is ott ül le, ahol elfárad.

MIHÁLY: Jó, jó. Dehát bejebb is vagyunk.

BARACS: Ez országút itten. Ez nem a maguk portája.

MIHÁLY: Igaz.

BARACS: Mer ez a kúrakás itten az ország kúrakása!

MIHÁLY: Szent igaz. *(Szünet.)* Hát nem gyösz be!

BARACS: Nem.

MIHÁLY: Hát mé nem gyösz be?

BARACS: Mé nem mögyök be? Hát mer nem akarok!

MIHÁLY: Nem akarsz? Hát mér nem akarsz?

BARACS: Mér nem akarok? Hát azér nem akarok, mer nem akarok!

MIHÁLY: Hát... Isten álgyon mög! *(Mérgesen bemegy.²⁹ A bentlevőkhöz.)* Nem gyön be.

JULI: Mit mondott? Mit beszéltek ilyen sokat? Mit mondott?

SZUNYOGNÉ: Mit mondott?

MIHÁLY: Azt, hogy nem jön be!

SZUNYOGNÉ: *(Julihoz.)* Erigy ki te! Teveled akar beszélni.

JULI: *(Csaknem sírva.)* Én nem mögyök! Én nem möhetők! Én nem szólhatok hozzá addig, amíg ő nem szólott.

MIHÁLY: Azt várja pedig.

SZUNYOGNÉ: Persze, hogy azt várja.

JULI: *(Nagy fölindulással.)* Mihály bácsi, édes jó Mihály bátyám, menjen ki még egyszer! Mondja, hogy jöjjön be! Mondja, hogy nem haragszunk! Mondja, hogy szó itt nem esik arrúl, amit ő tett! *(Ezt nem szabad szaporán mondani, hanem minden szót kereken, értelmesen.)*

MIHÁLY: Én nem mögyök többet.

JULI: Esedözök! Térden állva kéröm, Mihály bácsi!

MIHÁLY: Nem mögyök, no! Engöm ne kunérozzon sönki!

JULI: Mihály bácsi, elmögy, ha nem megyünk ki!

MIHÁLY: Jól van no. *(Ismét kiballag s a torkát köszörüli.)* Hát hallod-e... hát izé... hát: azt csak mögmondhatod, hogy mi járatban vagy?

BARACS: Mi járatba vagyok? Sömmi ögyéb járatba nem vagyok, csak abba a járatba, hogy a fiamat akarom látni.

²⁹ Kérem a szereplőt, ne köpjön, mint egy színésztől láttam.

MIHÁLY: A fiadat?

BARACS: A fiamat, ha él még.

MIHÁLY: Él hát, hogyan élne.

BARACS: Mert azt hallottam, hogy beteg vót.

MIHÁLY: Beteg vót? Nem vót a! Vagy igazis: egy kicsit beteg vót, de nem nagyon. A torkát fájdtotta, de elmúlt.

BARACS: Hát hol van?

MIHÁLY: Odabe van a kertbe.

BARACS: *(Szárazon.)* Hát ha odabe van, mögvárom, míg kigyün. Ezt akartam, sömmi ögyebet.

MIHÁLY: Sömmi ögyebet?

BARACS: *(Határozottan.)* Sömmi ögyebet!

MIHÁLY: Hát akkor kiküdöm. *(Beballag. Kiáltása belülről hangzik.)* Jancsi! Gyere hamar!

JANCSI: *(Belülről.)* Mi kö?

MIHÁLY: Itt van apád!

SZUNYOGNÉ: Fuss hamar.

JULI: Hamar, hamar!

JANCSI: Hun van?

JULI *(Berántja a szobába. Lajbit ad rá gyorsan).*

SZUNYOGNÉ *(A gyerek haját fésüli kapkodva).*

MIHÁLY *(A gyerek orrát törli).*

JULI: Csókolj kezet édös apádnak! Aztán mondd neki, hogy győjjön be! Mit mondasz neki?

JANCSI: Hogy győjjön be!

SZUNYOGNÉ: El ne felejtsd, hogy: győjjön be!

JANCSI: *(Kirohan.)* Apám! Édös apám!³⁰

BARACS: *(A karjaiba kapja.)* Hát megösmersz, te?

JANCSI: Édös apám! *(Az arcát simogatja.)*

BARACS: *(Elérzékenyülten.)* Kedves édös fiam! *(Csókolgatja.)* Kedves kis elszállott madaram te!

SZUNYOGNÉ: Nem ragadja-e el azt a fiút!?

JULI: *(Megretten.)* Nem! Talán csak nem.

BARACS: Hoztam neköd valamit. Nézd-e, mi ez? *(A tarisznyából kis kardot vesz elő.)*

JANCSI: Kard! Huszár leszek! Kösse föl.

³⁰ A szereplő gyermeket meg kell oktatni, hogy mosolygó arccal játsszék, s ne hadarjon. Még eddig ahány gyermeket láttam, az mind úgy beszélt, hogy érezni lehetett mögötte a spanyolnádat.

SZUNYOGNÉ: Mönj ki, mer elragadja!

JULI (*Tétován kimegy. Meg-megáll*).

BARACS: (*Rá se néz Julira.*) Hát nem vagy beteg, lelköm? Óh én édös kis huszárom, csak-hogy mögen megláthattalak!

JULI: (*Elfogódással, a szemét lesütve.*) Aggyon Isten.

BARACS: (*Félvállról, komoran.*) Aggyon Isten.

JULI: (*Szégyenlősen.*) Mér ül kend itt az úton?

BARACS: (*A pipát a szájába teszi. Fölnéz. Dacosan.*) Nem hozzád gyöttem!

JULI: Tudom, hogy nem hozzám gyött...

BARACS: (*Ismét félrenéz.*) Csak a fiamat akartam látni.

JULI: Odabe is láthatja.

BARACS: Ideki is löhet.

JANCSI: Gyöjjön be!

JULI: A litániárul gyön a nép... Möglátják...³¹

BARACS (*A falu felé pillant*).

JULI: (*Szomorún.*) Inkább kimögyök addig a szobából, ha éppen nem tűrhet...

JANCSI: Gyöjjön be hát! Édes apám! (*Megfogja a Baracs szűre alját, s a szűr két csücske közé bújva, húzza befelé, még csak be nem érnek.*) Gyöjjön! Gyöjjön!

BARACS: (*A falu felé pillant, aztán elkomolyodik. Jancsihoz.*) Nono! (*Teszi, mintha a Jancsi erejének engedne s egyre emeltebb hangon.*) Nono!... nono!

SZUNYOGNÉ: (*Bent Mihályhoz.*) Gyön! Begyön! Hát mégis van benne böcsület! (*Törli az asztalt, székeket.*)

MIHÁLY: Hogyne vóna.

BARACS (*Belép a házba*).

MIHÁLY: Isten hozott, Imre.

SZUNYOGNÉ: Ülj le, telepödj le nálunk, tessék! (*Megtörli a széket.*) Isten hozott! (*Ülteti az asztal mellé.*)

BARACS: (*Komoran.*) Nem igen igyeköztem. (*Jancsihoz szeretettel.*) No, hát mit akarsz? Minek húztál be?

JANCSI: (*A szűrt rángatva.*) A szűrt!... A szép szűrt! A szép szűrre akarok feküdni!³²

BARACS: (*Húzódózva.*) Most akarsz feküdni?

JANCSI: Álmos vagyok! A szép szűrön akarok feküdni.

³¹ Ezt igen érthetően kell mondani, mert az erős okok közé tartozik. A paraszt nem szereti, ha a falu róla beszél. Baracsnak is ki kell fejeznie arcában, feje fordításában, hogy a falu szeme előtt ülni nyugtalanító gondolat.

³² A gyermek a szép szót súlylyal és hosszan ejtse.

SZUNYOGNÉ: Hát add oda neki. Mindig azt emlögette.

BARACS: *(Leveti a szűrt.)* Nesze no! *(Leül s pipázik. Nézi a fiát.)*

SZUNYOGNÉ *(Elveszi a szűrt. Teríti a búbos mellé s Jancsit ráfekteti).*

JULI *(Baracstól távol leül és továbbiak alatt lesütött szemmel hallgat. A csipkekendőjét babrálja).*

(Szünet.)

MIHÁLY: *(Zavartan Baracshoz.)* Tegnap esső vót nálunk...

SZUNYOGNÉ: Az ám esső vót...

MIHÁLY: De már annak mi haszna... Ámbátor az őszi szántásra még van idő.

(Szünet.)

SZUNYOGNÉ: *(Julit meglöki.)* Szólj hát te is neki!

(Szünet.)

MIHÁLY: Te se szántottál még?

BARACS: *(Komoran.)* Nem.

MIHÁLY: Én se.

(Szünet.)

SZUNYOGNÉ: Hát arra milyen idő jár, lelköm?

BARACS: Változó.

(Szünet.)

MIHÁLY: Hát Julinak nem szólsz-e sömmit?

BARACS *(Vállat von)*

SZUNYOGNÉ: Szólj hát te asszony! Beszélj az uraddal.

MIHÁLY: A hitvös-társaddal.

SZUNYOGNÉ: Mer ami vót, az vót. Nem löhet a harag örökkévaló.

MIHÁLY: Csak a szeretet löhet az.

SZUNYOGNÉ: *(Baracshoz.)* Juli nem haragszik.

(Szünet.)

MIHÁLY: Adjatok kezet egymásnak, no, aztán mögvan.

(Szünet.)

SZUNYOGNÉ: Más helyön is mögesött mán, hogy összezőrdültek a házastársak...

MIHÁLY: Mög kibékültek.

SZUNYOGNÉ: Mer a jó Isten nem azér szörzötte össze a szíveket, hogy így elszakadjanak.

MIHÁLY: Hanem hogy hóttig öggyütt éljenek.

SZUNYOGNÉ: Ami vót köztetők, felejsétők el. Zivatar után lám a nap is kisüt.

MIHÁLY: Szöbben díszlik a vetés.

(Szünet.)

MIHÁLY: No, adjatok kezet egymásnak!... Asszony, ne légy konok! Embör, ne légy keményszívű.

(Szünet.)

MIHÁLY: *(Szunyognéhoz.)* Mönjünk mi ki. Ők a maguk nyelvét jobban értik.

(Mind a ketten el.)

JULI *(Ránéz Baracsra).*

BARACS *(Félig elfordultan komoran pipázik).*

JULI *(Fölkel. Tétován, időnkint Baracsra pillantva a szekrényhez megy. Kiveszi a bort és egy poharat, s hozza. A bort Baracs elé teszi az asztalra s töredelmes szíves hangon rebegi):* Igyék... ha jólesik.

BARACS *(Lassan, komolyan fölemeli a fejét s a feleségére néz; aztán a jobb karját fölemeli és megbékült arccal öleli magához).*³³

(Vége.)

³³ Nem igaz az a mozdulat, hogy Baracs félreteszi a bort. Az asszony töredelme annyira kedvesen lepi meg, és annyira mélyen érinti a szívét, hogy abban a pillanatban csak az asszonyra gondolhat. Az, hogy ő bort nem iszik többé, kitűnik már a második felvonásból is. De, - hiábavaló sokszor minden figyelmeztetésem: a színésznek játék kell, a publikumnak meg - akármilyen, csak nem pszichológia.